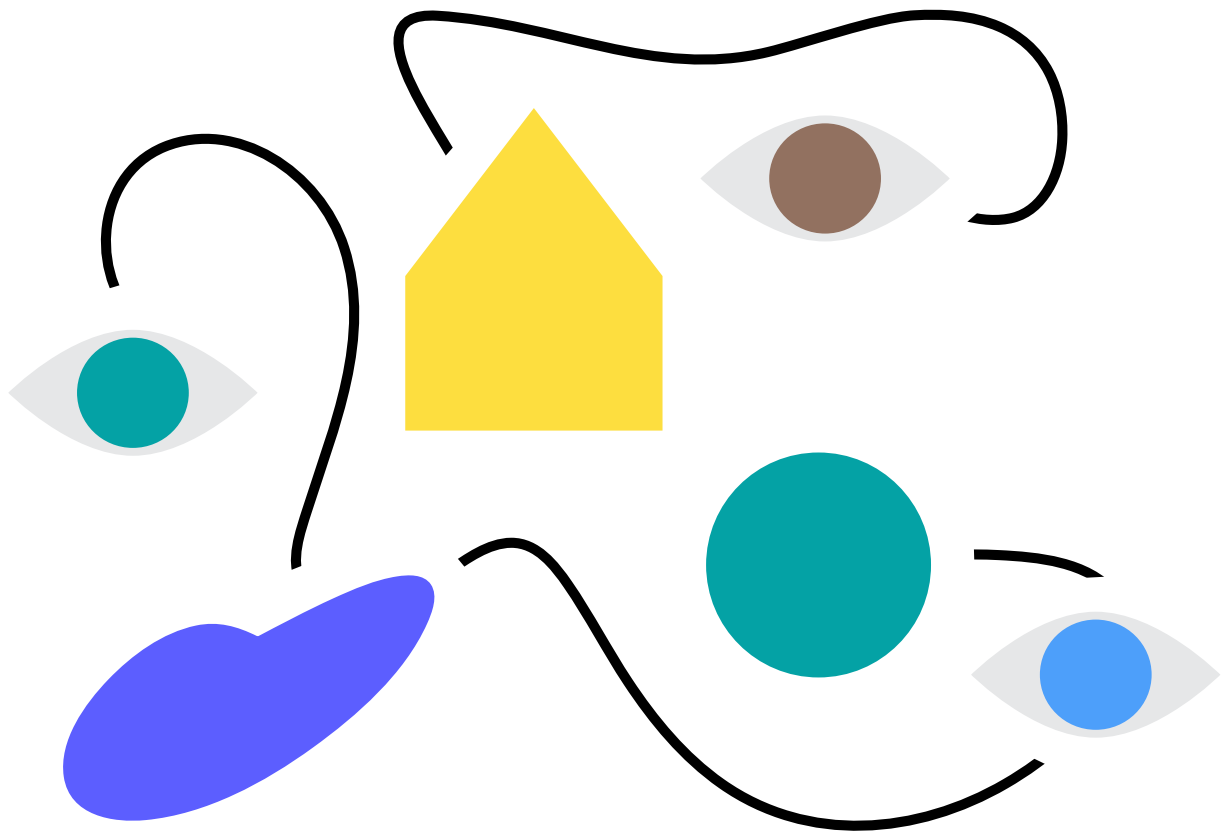


# Innovativa metoder i stadsplanering

*och planerares syn på att använda dem*

*Innovative methods in urban planning and planners views on using them*



Författare: Sofia Vidner

*Självständigt arbete • 30 hp  
Landscape Architecture Master's Programme  
Alnarp 2018*

# Innovativa metoder i stadsplanering och planerares syn på att använda dem

*Innovative methods in urban planning and planners views on using them*

|   |  |
|---|--|
| <b>Författare:</b>                          | Sofia Vidner   |
| <b>Handledare:</b>                          | Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning                           |
| <b>Examinator:</b>                          | Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning                        |
| <b>Biträdande examinator:</b>               | Helena Mellqvist, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning                        |
| <b>Omfattning:</b>                          | 30 hp  |
| <b>Nivå och fördjupning:</b>                | A2E  |
| <b>Kurstitel:</b>                           | Independent Project in Landscape Architecture  |
| <b>Kurskod:</b>                             | EX0814   |
| <b>Program:</b>                             | Landscape Architecture Master's Programme  |
| <b>Utgivningsort:</b>                       | Alnarp   |
| <b>Utgivningsår:</b>                        | 2018   |
| <b>Omslagsbild och grafisk formgivning:</b> | Romeo Vidner   |
| <b>Elektronisk publicering:</b>             | <a href="http://stud.epsilon.slu.se">http://stud.epsilon.slu.se</a>  |
| <b>Nyckelord:</b>                           | innovativa metoder, hållbar stadsutveckling, befintliga strukturer, identitet, öppna processer, stadsplanering |

2



# Sammandrag

Ett centralt tema i stadsutveckling handlar om social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet i den fortsatta förtätningen av städer. Den konventionella stadsplaneringens verktyg och arbetsätt beskrivs vara otillräckliga för att hantera stadens komplexitet, men samtidigt är det ofta dessa som används i rådande stadsplanering. Framtida städer är i behov av andra innovativa arbetsätt och lösningar som kan förutse den sociala dynamik som staden består av och för att nå hållbar stadsutveckling.

Arbetets syfte är att identifiera, undersöka och analysera innovativa metoder som används i stadsplanering. Arbetet syftar till att relatera faktiska exempel på vad innovativa metoder kan innebära och åstadkomma, till hur de uppfattas av planeringsaktörer och initiativtagare. Undersökningen genomförs som en explorativ studie vilken tillåter en viss öppenhet inför arbetets utveckling.

Studien av innovativa metoder utgör efter analys en sammanställning av tre studerade fall: *Île de Nantes*, *Palace Quarter* och *Jubileumsparken*. Resultatet visar att förutsättningarna för innovativa metoder och dess arbetsprocess styrs av olika bakomliggande processer. Intervjuresultatet illustrerar de olika motsättningar som finns i stadsplaneringens praktik, mellan vad vi behöver av en modern stad och de konventionella verktyg vi använder för att skapa den. Det finns även motsättningar mellan vad vi förstår är bra för en stadsutveckling och att det som byggs och utvecklas ska gå snabbt och vara så lönsamt som möjligt. Det finns ett intresse för att använda innovativa metoder i stadsplanering, men olika aspekter gör det svårt.

Innovativa metoder bygger på att utgå från det befintliga på platsen, vilket formar de fysiska miljöerna samt resulterar i ett resurssparande. Det processinriktade arbetet tillvaratar värden i utvecklingen som är kopplade till människans identitet och hennes relationer till en plats. Planerarens mottaglighet för metoderna är stor men det går att identifiera flera hinder för att de ska kunna användas i praktiken. Dessa hinder kan beskrivas vara det höga tempo som finns i planeringen och att metoderna tolkas vara tidskrävande. Det processinriktade arbetet innehåller även utmaningar i hur det ska presenteras och kommuniceras till kunden eftersom arbetets slutresultat ibland är oklart. Metodernas arbetssätt har svårt att få plats i den konventionella planeringens ramar och redan inkörda system som visar sig präglas av vanor. För att metoderna ska kunna användas måste därför de vanemönster som finns i planeringen i viss utsträckning brytas, vilket kräver vilja och mod.

**Nyckelord:** *innovativa metoder, hållbar stadsutveckling, befintliga strukturer, identitet, öppna processer, stadsplanering.*



# Abstract

A central theme in urban development is social, environmental and economic sustainability in the continuing densification of cities. The methods and tools of conventional urban planning are described as insufficient when it comes to handle the complexity of the city, at the same time these tools are often being used in current urban planning. Future cities are in need of other innovative ways of working and solutions that can predict the social dynamics that the city consists of and to achieve sustainable urban development.

The objectives of this thesis are to identify, investigate and analyze innovative methods used in urban planning. The purpose of this thesis is to relate actual examples of what innovative methods can be and achieve, to how they are perceived by planning actors and promoters. An explorative study is used as a method for the investigation which allows a certain amount of openness against the direction of development in the work.

After analysis, the study of innovative methods comprises a summary of three studied examples: *Île de Nantes*, *Palace Quarter* and *Jubileumsparken*. The result shows that the possibilities for the work of innovative methods are affected by different background processes. The interview results illustrate the various contradictions in the practice of urban planning, between what we need of a modern city and the conventional tools we use to create it. There are also contradictions between what we understand is good for urban development and that what is being built and developed should go fast and be as profitable as possible. There is an interest in using innovative methods in urban planning, but different aspects make it difficult.

The innovative methods are based on developing the existing on site and its existing qualities, which shapes the physical environments and result in a resource saving planning process. The process-oriented work values different qualities in the development, linked to human identity and her relationship to place. Planning actors' receptiveness of the methods is large, but several obstacles standing in the way of using them in practice can be identified, such as the high pace in planning and the interpretation of the methods as ineffective. The process-oriented work also includes challenges about how the work will be presented and communicated to the client, since the ending results sometimes is unclear. Innovative methods have a difficulty to fit in the frames and used systems of conventional planning which is characterized by habits. Therefore, for the methods to be used and to a certain extent, a breaking of habit patterns in planning is necessary, which requires a will and courage.

**Keywords:** *innovative methods, sustainable urban development, existing structures, identity, open processes, urban planning.*

# Förord

Under min masterutbildning upptäckte jag olika planeringsmetoder som jag fann intressanta och innovativa. Metodernas resultat kändes så självklara för en hållbar stadsutveckling, samtidigt som deras arbetsätt inte riktigt verkade få plats inom ramen för rådande stadsplanering. Genom mitt intresse för metoderna bestämde jag mig för att undersöka anledningarna till detta. Jag tror att innovativa metoder kan skapa intressanta och givande miljöer som på många sätt kan bidra till hållbar stadsutveckling, och har därför valt att tillägna min uppsats åt något som skulle kunna gynna ett användande av dem. Mitt forskningsarbete har även gett mig möjlighet till fördjupade studier i metoderna och hur de förhåller sig till konventionell stadsplanering, vilket har varit väldigt lärorikt och givande.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare agronomi doktor Marie Larsson på SLU. Du har gett mig uppmuntran och varit en trygg punkt under hela mitt skrivande, och du har alltid tagit dig tid när jag har behövt den. Genom din träffsäkra feedback har du dragit uppmärksamhet till frågor som förbättrat arbetets innehåll på många sätt. Jag vill även tacka doktor Dominika Tihanyi från Ujirány Landscape Architects, professor Lisa Diedrich från SLU samt Älvstranden som tillhandahållit bilder och tagit sig tid att svara på frågor. Tack agronomi doktor Gunilla Lindholm från SLU, för att du hjälpte mig med problemformuleringen i början av arbetet. Tack till alla planerare som ställt upp för intervju, utan att tveka har ni tagit er tid för våra samtal och delat med er av er egna syn, erfarenheter och vilja för stadsutveckling. Slutligen vill jag tacka min familj och alla vänner som uppmuntrat mig under arbetets gång!



*I dagens fragmentiserade värld av snabba  
ögonblicksbilder och tvära kast behöver vi  
mer av helhet, sammanhang och perspektiv.  
På oss själva, vår egen stad och tid, på vår  
bakgrund och identitet.*

# Innehållsförteckning

|  |    |  |    |   |    |
|--|----|--|----|---|----|
| Sammandrag   | 4  | <i>Resultatet</i>  | 36 | <i>Bevara istället för att riva – Vad händer då?</i>        | 72 |
| Abstract   | 5  | <i>Kritiken</i>  | 36 | <i>Identitet &amp; Sociala aspekter</i>                     | 73 |
| Förord   | 6  | 2. Palace Quarter  | 38 | Planerarnas syn på att använda innovativa metoder           | 75 |
|  |    | <i>Bakgrund</i>  | 39 | <i>Är innovativa metoder tidskrävande?</i>                  | 75 |
| <b>INLEDNING</b>                                   | 10 | <i>Området Palace Quarter</i>                                      | 39 | <i>Öppna processer</i>                                      | 76 |
| Bakgrund   | 10 | <i>Bakomliggande processer</i>                                     | 40 | Små hinder & stora fallgropar                               | 77 |
| Syfte, frågeställningar & avgränsning              | 11 | <i>Metoden &amp; verktyget</i>                                     | 41 | <i>Det höga tempot</i>                                      | 77 |
|  |    | <i>Kulturell handlingsplan</i>                                     | 42 | <i>Är dagens stadsplanering omodern?</i>                    | 78 |
|  |    | <i>Konstprojektet</i>  | 43 | <i>Innovativa metoder i en konventionell stadsplanering</i> | 79 |
|  |    | <i>Infobox</i>   | 43 | Metoddiskussion   | 82 |
|  |    | <i>Asfalts Målning - handling 1</i>                                | 44 | Slutsatser & reflektioner                                   | 83 |
| <b>METOD OCH MATERIAL</b>                          | 13 | <i>Asfalts Målning - handling 2</i>                                | 45 | <i>Reflektioner</i>   | 85 |
| Explorativ studie                                  | 14 | <i>Urban Salong</i>  | 46 | <b>KÄLLFÖRTECKNING</b>                                      | 86 |
| Litteraturstudie                                   | 15 | <i>Levande Galleri</i>   | 47 |   |    |
| <i>Teoretisk referensram</i>                       | 15 | <i>Innergårds Programmet</i>                                       | 48 |   |    |
| <i>Studerade fall</i>                              | 15 | <i>Resultatet och kritiken</i>                                     | 49 |   |    |
| Djupintervjuer                                     | 16 | 3. Jubileumsparken   | 50 |   |    |
| <i>Beskrivning av planerarna</i>                   | 16 | <i>Bakgrund</i>  | 51 |   |    |
| <i>Intervjuguide</i>                               | 17 | <i>Bakomliggande processer</i>                                     | 51 |   |    |
| <i>Material &amp; analys</i>                       | 17 | <i>Metoden</i>   | 52 |   |    |
| Övriga metoder                                     | 18 | <i>Projektet &amp; prototyperna</i>                                | 53 |   |    |
|  |    | <i>Resultatet &amp; kritiken</i>                                   | 57 |   |    |
|  |    | Del 2 – intervjureultat  | 58 |   |    |
| <b>TEORETISK REFERENS RAM</b>                      | 19 | <i>Konventionell planering</i>                                     | 59 |   |    |
| Att läsa staden                                    | 20 | <i>Konsten att inte riva</i>                                       | 60 |   |    |
| Behovet av nya sätt                                | 20 | <i>Berättelserna i en plats</i>                                    | 61 |   |    |
| <i>Mål för hållbarhet &amp; Ekonomisk tillväxt</i> | 21 | <i>Île de Nantes,</i>  | 62 |   |    |
| Den internationella masterplan                     | 22 | <i>Palace Quarter &amp; Jubileumsparken</i>                        |    |   |    |
| <i>Problematiseringen av masterplanering</i>       | 22 | <i>Ett processinriktat arbete</i>                                  | 64 |   |    |
| Stadsplanering i Sverige                           | 23 | <i>Vilja finns, men...</i>   | 66 |   |    |
| <i>Plan- och bygglagen</i>                         | 24 | <i>Att leda processer</i>  | 68 |   |    |
| <b>RESULTAT</b>                                    | 27 | <b>DISKUSSION &amp; SLUTSATSER</b>                                 | 70 |   |    |
| Del 1. — Innovativa metoder                        | 28 | Innovativa metoder växer ur kreativa utvecklingsprocesser över tid | 71 |   |    |
| 1. Île de Nantes                                   | 29 | Metodernas karaktär — plats & identitet                            | 71 |   |    |
| <i>Bakomliggande processer</i>                     | 30 | <i>Metoderna formar de fysiska miljöerna</i>                       | 71 |   |    |
| <i>Verktyget &amp; Metoden</i>                     | 32 |  |    |   |    |





# Inledning

## Bakgrund

Ett centralt tema i stadsutveckling handlar om social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet i den fortsatta förtätningen av städer. Framtidens städer är i behov av innovativa lösningar som kan förutse den oändliga sociala dynamik som staden består av (Hajer 2016). Yrkesverksamma inom landskapsarkitektur är delaktiga i utformningen av det urbana landskapet och offentliga rummet. Utformningens lösningar påverkas av en rad olika politiska och ekonomiska beslut och behöver vara hållbar och anpassningsbar för att möta invånares behov och önskemål för sin offentliga plats (Metta 2015).

Verktygen och arbetsätten som används inom konventionell stadsplanering tar inte alltid hänsyn till platsspecifika kvalitéer och befintliga strukturer i utvecklingen (Dahl 2016; Jarzombek 2008; Giddings & Hopwood 2011). Giddings och Hopwood (2011) menar att verktygen utelämnar faktumet att stadens utveckling bygger på processer. Den styrande lagstiftningen kan dessutom ge för lite utrymme för invånares deltagande och möjligheter att påverka den fysiska planeringen (Henecke Kahn 2002). Hajer (2016) menar att staden behöver tolkas och förstås på ett sätt som sträcker sig längre än så, eftersom den bygger på en hög komplexitet och dynamik i ständig förändring som är kopplad till invånare (Hajer 2016).

Samtidigt ser vi framväxande, nya tendenser i stadsplaneringen, som genom innovativa planeringsmetoder och ett mer processinriktat arbetsätt fokuserar på befintliga strukturer, platsspecifika kvalitéer och invånares deltagande. Att bygga vidare på befintliga strukturer istället för att riva dem, kan bevara en länk till stadens förflutna, men också spela en avgörande roll för människans identitet och hemkänsla i sin stad (Ahlberg 2012; Fernández Águedas 2014). De nya metoderna tillhandahåller nya ramverk och verktyg för stadsutveckling som utgår från stadens dynamik och en kreativitet i arbetet (Braae 2013; Dahl 2016; Diedrich 2013; Hendriks 2015).

Vanor utmanas när nya metoder och arbetsätt ska användas, och ett mer processinriktat arbetsätt kan även innehålla en ovisshet om projektets slutresultat.<sup>1</sup> De komplexa lagsystem, olika verktyg och styrmedel som används i stadsplanering har dessutom byggts upp över en väldigt lång tid, vilket kan skapa konflikt när nya sätt ska användas. Då kan olika hinder uppstå på vägen, fast verkligheten och våra värderingar i planeringen egentligen ständigt förändras (Hagander 2012; Giddings & Hopwood 2011). Detta kan göra att konventionella lösningar väljs framför innovativa, som egentligen kan tänkas innehålla mer potential för hållbar stadsutveckling (Jarzombek 2008).

<sup>1</sup> Från seminariet: *Inkluderande stad – Hur tar processen form?* anordnad av CoLAB, White arkitekter 2018-03-08.

Detta arbete kan beskrivas ha sin grund i den konflikt som kan uppstå när nya sätt i planeringen ska användas. Ämnet har introducerats för mig tidigare i min masterutbildning i landskapsarkitektur. Jag förstod då att nya metoder i stadsplanering bar på stor potential som jag ville fördjupa mig mer i. Samtidigt insåg jag att det fanns olika hinder som verkade stå i vägen för att metoderna skulle användas, och att det verkade finnas motsättningar mellan vad vi förstår är bra för en stadsutveckling och vad som sedan utförs i praktiken. Detta arbete vill ta reda på anledningarna till detta samt undersöka vilka eventuella hinder som kan finnas för ett användande av innovativa metoder.

# Syfte, frågeställningar & avgränsning

Begreppet *innovation* används för att beskriva något som bidrar med nytänkande eller förnyelse. I mitt arbete studerar jag tre olika planeringsmetoder som använts inom landskapsarkitektur, vilka jag tolkar och i arbetet benämner som *innovativa*. Min tolkning av metoderna har sin grund i att de på olika sätt utgår ifrån *platsspecificitet* i undersökningen och i utvecklingen av plats, vilket kan tolkas innovativt i jämförelse med konventionella planeringsprocesser. Samtliga tre planeringsmetoder som studeras, förenas bland annat genom att de utgår ifrån just platsspecificitet i platsutvecklingen. Därför samlar jag mina tre studerade exempel under den gemensamma benämningen *innovativa metoder* i arbetet.

Arbetets syfte är att identifiera, undersöka och analysera innovativa metoder. Arbetet syftar till att relatera faktiska exempel på vad innovativa metoder kan innebära och åstadkomma, till hur de uppfattas av planeringsaktörer och initiativtagare. Följande frågeställningar har formulerats utifrån arbetets syfte:

- *Varför behövs innovativa metoder i stadsplanering och vad kan de innebära?*
- *Hur tas innovativa metoder emot i planeringspraktiken? Vilka hinder för spridning och genomförande kan identifieras?*

Avgränsningar för undersökningen är att den inte fokuserar på att återge en fördjupad beskrivning av dagens rådande konventionella stadsplanering samt en problematisering av den. Även om innovativa metoder må stå i kontrast till konventionell stadsplanering, är inte arbetets syfte att kritisera den. Arbetets syfte är att undersöka vad innovativa metoder kan innebära och vad som kan utgöra ett hinder för att använda dem. De delar av konventionell stadsplanering som för arbetets syfte anses vara relevant kommer dock att ingå i undersökningen.

*Innovation* beskrivs vara resultatet av en utvecklingsprocess och ett kreativt tänkande som oftast pågår under en längre tid, samt förmågan att använda det existerande på ett nytt sätt. Innovativa metoder tolkas i detta arbete vara resultatet av den vilja och kreativitet som använts för att skapa nya arbetsätt och verktyg som bidrar med nytänkande i stadsplaneringen. Metoderna tolkas även kunna ge intressanta resultat och gynna hållbar stadsutveckling, genom att använda platsspecificitet som grund i platsutvecklingen. Innovativa metoder kan användas genom hela planeringsprocesser under en bestämd tidsperiod (se s.28 Diedrich 2013; se s.37 Hendriks 2015; se s.49 Dahl 2016), men skulle likväl kunna användas under ett skede av en planeringsprocess. Metoderna kan ge olika resultat beroende på deras syfte och de riktlinjer som finns för arbetet, samt utifrån den riktning som platsens utvecklingsprocess tar. Exempel på metodernas syften eller riktlinjer kan vara att utveckla en plats utifrån dess befintliga strukturer och material (se s.32 Diedrich 2013; Chemetoff 2009b), att främja social aktivitet (se s.40 Tihanyi 2016; Újirány 2015a) eller att involvera invånare för att påverka utvecklingen av ett område (se s.50 Älvstaden c). Metodernas syfte tillsammans med områdets unika förutsättningar och brukare, kan ge olika resultat. Innovativa metoder kan alltså användas igenom hela, eller i ett skede av en planeringsprocess, ha olika varaktighet, samt ge olika resultat. Flera andra planeringsmetoder förutom de som studeras i detta arbete, skulle därför kunna gå under benämningen: *innovativa metoder*.



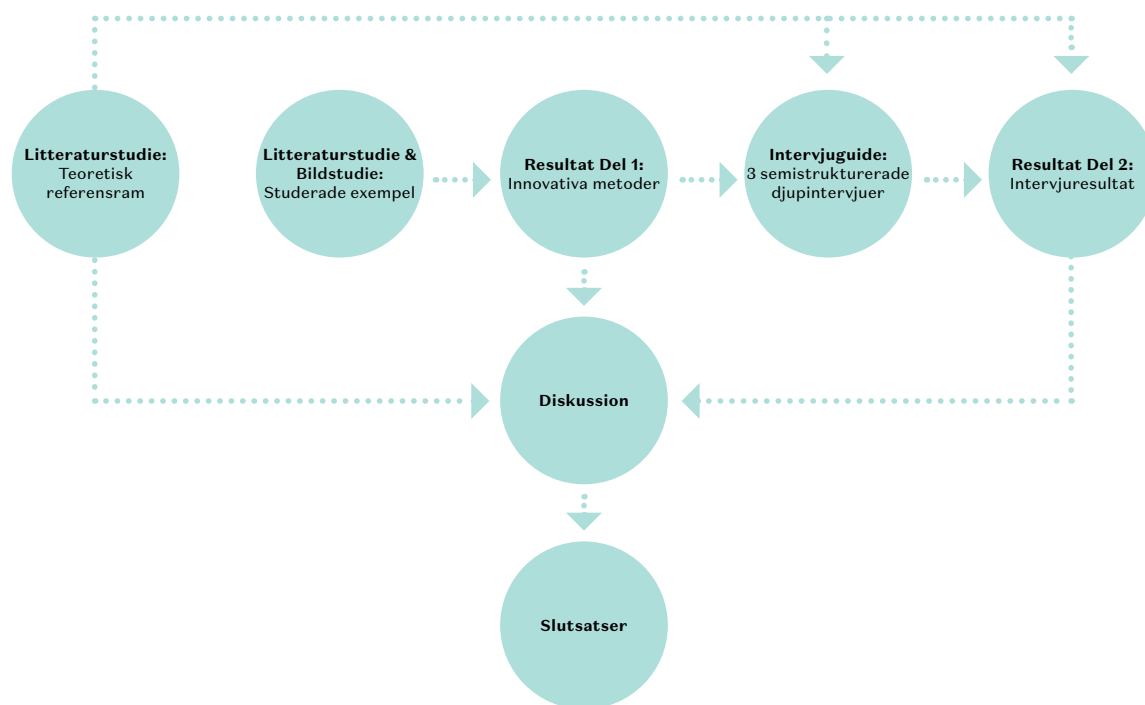
# Metod & material

Undersökningen av innovativa metoder genomförs som en *explorativ studie* där olika fall identifieras, beskrivs, och analyseras. En litteraturstudie som berör dagens dominerande konventionella stadsplanering utgör arbetets *teoretiska referensram*. Tre semistrukturerade *djupintervjuer* med verksamma planerare ger en bild av synen på ett användande av innovativa metoder inom stadsplanering. Den teoretiska ramen används tillsammans med en sammanställning av de studerade fallen, som underlag åt *intervjuguiden* samt åt det *empiriska materialet* att relateras mot i analysen. En *bildstudie* av de studerade fallen görs då ingen möjlighet funnits att besöka platserna.

# Explorativ studie

Arbetets undersökning genomförs som en *explorativ studie* som tillåter en viss öppenhet inför den riktning som arbetet tar i utvecklingen. En explorativ studie används för att inhämta kunskap om ett bestämt område utifrån ett *utforskande*. Syftet är att genom undersökningen få så mycket information och kunskap som möjligt inom ett bestämt område där typiska fall anges. Eftersom en sådan undersökning även kan syfta till att få kunskap för vidare studier och användning, är idérikedom och kreativitet viktiga inslag. Ofta används flera olika tekniker vid inhämtandet av information (Patel & Davidson 2011; Wallén 1996).

Min undersökning innehåller flera olika metoder och typer av material för att få ett helhetsperspektiv i resultatet. I detta stycke ger jag en kort sammanfattning av undersökningens arbetsgång, metoder och material som även beskrivs närmare längre fram i detta kapitel. Litteraturstudien omfattar litteratur om den idag dominerande konventionella stadsplaneringen, som utgör arbetets teoretiska referensram. Litteraturstudien omfattar även tre studerade fall av *innovativa metoder* som utgör arbetets första del av resultatet. Denna första del av resultatet, används vid tre intervjuer med planerare som ger sin syn på användandet av innovativa metoder i stadsplanering. Intervjuresultatet utgör arbetets andra del av resultatet. Resultatets båda delar diskuteras sedan med stöd av den teoretiska referensramen, för att nå eventuella slutsatser. Figur 1 nedan illustrerar undersökningens arbetsgång.



Figur 1. Undersökningens arbetsgång, metoder och material.

# Litteraturstudie

## Teoretisk referensram

Som en inledande del av arbetet studerar jag litteratur om dagens dominerande konventionella stadsplanering. Eftersom detta ämne är stort fokuserar jag på de delar som för arbetets ämne/frågeställningar anses vara relevant. Mitt fokusområde i litteraturstudien inkluderar olika verktyg och styrmedel i den konventionella stadsplaneringen, samt en viss problematisering av den. Jag studerar även stadsplaneringens historia i förhållande till vår tid, för att få en djupare förståelse av den planering vi har idag. Denna litteraturstudie resulterar i en *teoretisk referensram* för arbetet som utgör en del av underlaget för intervjuguiden. Teorierna fungerar som ett stöd för intervjuguiden, men utgör inte utgångspunkt för mina empiriska studier. Den teoretiska ramen används åt det empiriska materialet att relateras emot för att möjliggöra analys.

## Studerade fall

Jag söker information och litteratur om olika fall där innovativa metoder använts (*identifiera*), för att sedan *beskriva*- och *analysera* dem. Jag studerar tre olika fall som jag i arbetet benämner *innovativa metoder*. Min undersökning består av fallen: *Île de Nantes*, *Palace Quarter* och *Jubileumsparken*. Fallen *Île de Nantes* och *Jubileumsparken* väljs för att det är kommuner som har initierat projekten och ansvarat för arbetet. Fallet *Palace Quarter* väljs för att studera hur konst kan användas i landskapsarkitektur, och vilken effekt ett sådant arbete kan ha. Sammanställningen och analysen av mina studerade fall, används sedan tillsammans med den teoretiska referensramen att bygga intervjuguiden utifrån.

Litteraturstudien av innovativa metoder fokuserar på vad tidigare forskare utvärderat vad gäller metodernas arbete. Utifrån frågeställningen: *Ligger det möjligheter i att identifiera eventuella hinder, fallgropar eller (o)vilja?*, fokuserar jag på bakomliggande processer samt en kritik av metodernas resultat när jag söker information. För att få en mångfasetterad bild av ett fall, kontaktas forskare vid behov. Svaren från denna kontakt fyller små 'luckor' i mitt sökande efter en helhetsbild av olika förlopp eller detaljer som inte alltid framgår i litteraturen.

Sökord som används för min litteraturstudie är: *hållbar stadsutveckling, innovation, stadsplanering, Plan- och bygglagen, "masterplan", Île de Nantes, Palace Quarter, Jubileumsparken, medborgaredeltagande, processer, normkritisk planering*. Andra ämnesområden är *stadsplaneringens historiska bakgrund*.

# Djupintervjuer

Wallén (1996) menar att djupintervjuer är en framgångsrik metod för att fånga upp människors upplevelser i en intervju. Frågorna som används i djupintervjun anpassas efter varje individ, som sedan kan följas av fördjupningsfrågor (Wallén 1996). En *semistrukturerad* intervjuform kan användas för att ge intervjupersonen stor frihet att utforma sina svar utifrån de specifika teman som ska beröras under intervjun (Patel & Davidson 2011).

Med stöd från min litteraturstudie och kunskap om intervjuteknik från mitt kandidatarbete, formulerar jag de frågor som används vid tre semistrukturerade djupintervjuer. Intervjuerna utförs genom att träffa intervjupersonerna för att inte gå miste om värdefulla observationer i form av kroppsspråk eller reaktioner som kan bidra till undersökningens resultat.

Intervjuresultatet är tänkt fungera som en länk ut i stadsplaneringens praktik, där planerare ger sin syn på ett användande av innovativa metoder. För att få en varierad bild av hur stor mottagligheten är för innovativa metoder vill jag få olika verksamheter och yrkesroller representerade genom intervjupersonerna. Jag väljer att intervjua tre personer som arbetar inom ett *kollektiv*, en *kommun* och ett *arkitektkontor*. Intervjupersonernas arbetsuppgifter rör sig inom området för stadsplanering och landskapsarkitektur, i undersökningen väljer jag att benämna intervjupersonerna *planerare*. Nedan följer en beskrivning av samtliga tre planerare:

16

## Beskrivning av planerarna

Planerare 1 är landskapsarkitekt och arbetar inom ett experimentellt och forskningsbaserat kollektiv som grundades 2013. Kollektivet fokuserar på potentialen i städerna genom att ifrågasätta samtida konventioner om vad en stad är och kan vara. Planerare 1 och hennes kollega utför sitt arbete utifrån ett demokratiskt och normkritiskt perspektiv, och använder konstprojekt i sitt arbete inom landskapsarkitektur för att utveckla städer.

Planerare 2 är landskapsarkitekt inom Malmö stad och arbetar vid tillfället för intervjun som projektledare för ett större stadsutvecklingsprojekt i centrala Malmö. Under de 10 år som han arbetat inom Malmö stad har han även ansvarat för olika typer av uppdrag inom planavdelningen, såsom översiktsplaner och bygglov.

Planerare 3 har sedan 2006 arbetat med stadsutveckling inom ett större arkitektföretag som arbetar med projekt inom regionen och på en internationell marknad. Hon är husarkitekt och inriktade sig tidigt mot att arbeta med stadsutveckling. Hon har även utvecklat en metod som utifrån en *sorteringsmodell* fokuserar på en värdebaserad stadsutveckling.

# Intervjuguide

Utifrån min litteratur- och bildstudie (mer information om bildstudien kommer under rubriken: *Övriga metoder*), samt sammanställning och analys av mina studerade fall, bygger jag min intervjuguide enligt Kvale och Brinkmann (2014).

Kvale och Brinkmann (2014) menar att *inledande frågor* kan ge spontana och rika beskrivningar och att intervjuaren vid *strukturerade frågor* markerar när ett ämne är uttömt. Genom *direkta frågor* introduceras intervjupersonen för ämnen och dimensioner direkt, som kan tas i slutet av intervjun. Vid *sonderande frågor* söker intervjuaren efter svar och sonderar innehållet utan att ange vilka dimensioner som ska uppmärksammas (Kvale & Brinkmann 2014).

Min intervjuguide innehåller *inledande frågor*, *strukturerade frågor*, *direkta frågor* och *sonderande frågor*. Frågor till planerarna kring de studerade fallen är direkta frågor i min intervjuguide. *Sonderande frågor* används för att få mer information om ett särskilt ämne. Jag gör en tematisering av frågorna för att förtydliga vilka ämnen som ska tas upp under intervjun. Tematiseringen ska ge intervjupersonen utrymme att berätta om sin egen upplevelse och erfarenhet utifrån ett tema (Patel & Davidson 2011).

Kvale och Brinkmann (2014) menar att en intervjuguide fungerar som en slags översikt över de ämnen som ska tas upp genom en *semistrukturerad* intervjuform. Här anges olika ämnen som föremål för undersökningen och i vilken ordning de ska komma. Guiden kan byggas upp genom att beskriva de ämnen som ska täckas i stora drag, eller innehålla omsorgsfullt formulerade frågor (Kvale & Brinkmann 2014). Mina intervjufrågor anpassas till varje ny intervju. De fungerar som ett verktyg för att inget ska glömmas bort, men styr inte intervjuerna. Ibland har frågorna besvarats innan de hunnit ställas, genom att använda en semistrukturerad intervjuform. En stor frihet ges till intervjupersonen att få tala ut. Om intervjun dragit iväg från frågorna, har detta oftast resulterat i värdefulla samtal. Vid behov har jag dock styrt intervjun i en riktning för att täcka de ämnen/frågor jag söker svar på. Bilder som illustrerar platserna hos mina studerade fall visas och beskrivs vid tillfällen då intervjun fokuserar på dessa, och några av frågorna är direkt kopplade till fallen.

## Material & analys

Efter intervjuerna görs en sammanfattning som skrivs ned för att samla de största och viktigaste dragen. Samtliga intervjuer spelas in för att fungera som ett stöd och för att undvika att något viktigt missas att skrivas ned. Inspelningen görs också för att kunna fokusera på samtalet med intervjupersonen istället för att skriva. Inspelningarna används sedan för att identifiera specifika citat.

Vid genomgång och analys av materialet har inspelningarna på sammanlagt fyra timmar lyssnats igenom noggrant. När jag i uppspelningarna når något som utifrån arbetets fokus bedöms vara relevant stoppas uppspelningen för att transkribera den delen. Ibland spelas dessa stycken upp upprepade gånger för att verkligen nå roten/djupet av ett fenomen i analysen. Efter samtliga genomlysningar grupperas materialet utifrån

olika ämnesområden som sedan utgör temana och rubrikerna i resultatets andra del: *Intervjuresultatet*. Några transkriberingar/anteckningar gallras bort. Inspelningarna transkriberas inte i sin helhet.

Intervjuguidens tematiska indelning fungerar främst som ett stöd åt intervjuerna. Det empiriska materialet kan oftast spåras till denna tematiska indelning, men har relativt snabbt tagit sin nya form och delats upp i nya ämnesområden i min analys. Temana som min kvalitativa analys av insamlat empiriskt material resulterar i, utgår inte från intervjuguidens tematiska indelning. Det är viktigt för mig att i arbetet vara ödmjuk mot det empiriska materialet och den riktning det vill ta undersökningen genom en *explorativ studie*.

## Övriga metoder

Eftersom ingen möjlighet funnits att besöka platserna som tillhör mina studerade fall, har en *bildstudie* av deras fysiska miljöer gjorts. Bilderna bidrar till en djupare förståelse för hur platserna har formats av metoderna. Studien utförs genom att studera flera olika bilder från forskningsartiklar, böcker och hemsidor noggrant under litteraturstudiens gång. Några av de studerade bilderna har även tillhandahållits genom kontakt med olika forskare. Förutom sin beskrivande uppgift, förmedlar bilderna platsernas atmosfärer och deltagares reaktioner. Bildstudien spelar därför en viktig roll i arbetet och i sammanställningen av de studerade exemplen. De bilder som publiceras i mitt arbete har valts ut av mig, samtliga personer med upphovsrätt har godkänt publiceringen.

# Teoretisk referensram

Som ett led i att undersöka innovativa metoder, görs en litteraturstudie som redovisas i detta kapitel. För att få en djupare förståelse av konventionell stadsplanering, samt stadsplaneringens historia i förhållande till vår tid, fokuserar den teoretiska referensramen på de delar som för ämnet/ frågeställningarna är mest relevant. Detta kapitel innehåller ett avsnitt om Plan- och bygglagen (PBL) som är den lagstiftning som på många sätt styr och reglerar svensk stadsplanering, samt *masterplanning* som förekommer i ett mer internationellt sammanhang.

# Att läsa staden

Ahlberg (2012) menar att vi behöver tidsdjup och jämförelser för att förstå varför en stad ser ut som den gör idag. För att förstå städer måste vi jämföra dem med andra städer i andra länder, och sätta dem i ett större sammanhang för att få perspektiv. Vi behöver söka kunskap om städers olika delar och framväxt, samt ha förmåga att identifiera bevarade spår och vad de står för. Genom att bevara och bygga vidare på befintliga strukturer i en platsutveckling, kan stadens egna källa till historien bevaras, som Ahlberg menar *läses av* genom stadens fysiska gestaltning. Att bygga vidare- och ta tillvara på existerande värden är grunden i en hållbar samhällsutveckling. Istället för att radera och slå sönder det vi redan har, kan vi utveckla platsens identitet och unika kvalitéer genom att visa aktsamhet och hänsyn. Historiska värden spelar en avgörande roll för platsens karaktär och egenart, men även för människors identitet och hemkänsla. De representerar även stora investeringar som gjorts under årens gång, som är *icke förnyelsebara*. Nämligen, om historiska värden en gång väl rivs, kommer de aldrig tillbaka, vilket därmed kräver en särskild aktsamhet. Därför menar Ahlberg att det behövs en ökad förståelse och medvetenhet hos beslutsfattare, men även bra underlag, där platsens kvalitéer integreras tidigt i planprocessen (Ahlberg 2012).

## Behovet av nya sätt

Ett centralt tema i stadsutveckling menar Ahlberg (2012) vidare handlar om att sätta stadens attraktivitet på "*världskartan*", vilket han menar handlar om politikers, planerares, arkitekters och byggherrars behov av att hävda sig i en internationell konkurrans (Ahlberg 2012:15-16). Olika forskare (Ahlberg 2012; Diedrich & Dahl 2016), menar att likriktningen i den internationella stadsplaneringen, resulterar i en upprepande arkitektur med fokus på höghus och "spektakulära" byggnader. Ahlberg (2012) menar att risken med en sådan likriktning är att staden blir en "*utslätad kopia*". Istället bör vi utgå ifrån platsens speciella förutsättningar i form av topografi, historia, verksamheter och människor. Ahlberg menar att aktörer i stadsplaneringen behöver vara mer självständiga, ha perspektiv och se de större sammanhangen på längre sikt, och att det behövs en vilja och en känslighet att läsa av en plats innan förändringar görs (Ahlberg 2012).

Ett flertal forskare menar att det finns behov av en förändrad stadsplanering (Jarzombek 2008; Hajer 2016; Vogel 2016; Henecke Kahn 2002), däribland Jarzombek (2008) som menar att vi behöver bryta oss loss från den form som stadsplaneringen intagit de senaste 40 åren. Det finns ett behov av att föreställa oss staden på nytt, fast på ett mer radikalt sätt, och utifrån mer fantasi. Jarzombek menar att samhället har svårt att föreställa sig att leva på ett annat sätt än vad vi är vana vid och att konventionella lösningar därför ofta väljs framför innovativa, som egentligen kan tänkas ha mer potential (Jarzombek 2008). Hajer (2016) menar att staden behöver lösningar utifrån en anpassningsbar design som kan förutse den oändliga sociala dynamik som staden består



av. Stadens invånare måste även inkluderas i utvecklingsprocessen för ge *sin* bild av vad de vill ha i sin stad (Hajer 2016).

Metta (2015) menar att när vi gör plats för invånare i utformningen av det urbana landskapet och deras offentliga plats, är det fortfarande viktigt att inkludera landskapsarkitektens yrkesmässighet. Hon menar att landskapsarkitekter bör vara med och *översätta* dessa handlingar till skönhet och funktion, utifrån en demokratisk process. Metta menar att nedifrån och upp processer ofta antas vara den mest *"autentiska formen"* utifrån en syn på demokrati. För att uppnå en demokratisk process i utvecklingen av städer, krävs dock både ett nedifrån och upp perspektiv, samt ett uppifrån och ned, menar Metta. Tolkningen av yrkesmässighet är ibland förknippad med makt och auktoritet, vilket Metta menar är ett missförstånd. Ett exkluderande av en sådan kunskap skulle nämligen kunna liknas vid att samhället inte tar ansvar i utformningen av det urbana landskapet, enligt Metta (Metta 2015).

## Mål för hållbarhet & Ekonomisk tillväxt

Vogel (2016) menar att det är viktigt att kommuner är konsekventa i sitt arbete, baserat på sin studie av kommunen Frederica i Danmark. Kommuners ambitioner stämmer nämligen inte alltid stämmer överens med vad som sedan utförs i praktiken. Städer hamnar ofta i kläm mellan sina egna konkurrerande målformuleringar för ekonomisk tillväxt och hållbarhet. För att gynna en social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet bör konkurrerande målformuleringar undvikas, menar Vogel. Annars riskerar planeringsprocesser att tunnas ut och bli avpolitiserade som följd. Detta eftersom planeringen förlorar sin styrförmåga och sitt anseende att påverka en demokratisk och hållbar stadsutveckling (Vogel 2016).

Ur ett annat perspektiv, ger Magdoff och Ballamy Foster (2011) sin syn utifrån miljöns begränsade resurser, där ett samhälle som drivs utifrån ekonomisk tillväxt och en *"business as usual"* beskrivs vara ett hot (Magdoff & Ballamy Foster 2011:133). Den ekologiska kris och de klimatförändringar, som de menar att vi står inför, kan inte lösas genom vårt nuvarande ekonomiska/politiska/sociala system. Magdoff och Ballamy Foster menar att miljön och människor måste sättas före ekonomisk tillväxt. Lösningen ligger i att erkänna resursernas begränsningar, oavsett om vårt nuvarande system tillåter det eller ej. En annan långsiktig lösning är att planera för ett nytt slags samhälle som snarare drivs utifrån demokrati, jämnt fördelade resurser och ett socialt klimat där människor interagerar med varandra och sitt samhälle. När vi gör försök att ta beslut som gynnar vår miljö, kan vi dock förvänta oss att en konflikt uppstår gentemot det nuvarande system som vårt samhälle bygger på. Detta gäller särskilt vid långsiktiga frågor som berör en framtida demokratisk planering. Anledningen till detta är att sådana frågor tvingar oss att inse att det nuvarande systemet utifrån ekonomisk tillväxt, enligt Magdoff och Ballamy Foster, är en ekologisk och social återvändsgränd (Magdoff & Ballamy Foster 2011).

I Hajers (2016) kuratoruttalande för *The Next Economy*, IABR (International Architecture Biennale Rotterdam), beskrivs den nya riktning som han menar att städer behöver ta för att kunna utvecklas mot en ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Han menar att

stadsplanering sedan andra världskriget enbart dominerats av målet tillväxt, men att vi nu behöver föreställa oss staden på nytt och finna nya värdegrunder. Istället för att låta ekonomer avgöra vad de menar är en ekonomisk framgång i urbana miljöer, menar Hajer att stadens invånare bör komma till tals för att uttrycka sin bild av vad en ekonomisk framgång är och kan vara i sin stad. Hajer beskriver att plattformen *IABR* vill lyfta fram ett nytt normativ, med en framtid där en cirkulär ekonomi inte enbart tar men även ger tillbaka (Hajer 2016).

# Den internationella *masterplan*

Giddings och Hopwood (2011) menar att konceptet av en *masterplan* har sitt ursprung i renässansens tidsperiod, där makt och mod användes vid hanteringen av storskalig urban design i stadsplaneringen. Denna design genomfördes utifrån en sk. *grand plan*, vilken de menar att en *masterplan* har kopplingar till. Giddings och Hopwood drar även liknelser från renässansen till *masterplanning*, utifrån den maktposition som de menar att en expertledd grupp ofta har utifrån ett uppifrån och ned perspektiv vid en sådan typ av planering (Giddings & Hopwood 2011).

Planeringsformen *masterplanning* utvecklades efter andra världskriget som ett verktyg till att bygga upp innerstaden, och användes sedan igen under 1960-talet vid de stora omstruktureringar som skedde i flera städer. *Masterplanning* fokuserar på staden som en *produkt* med olika funktioner och zonindelningar, rörelse och trafik, där bilfordon står i fokus (Giddings & Hopwood 2011; Jarzombek 2008). Karaktäristiskt för en *masterplan* beskrivs vara tydliga ruttmönster med raka linjer, där grova strukturer ofta ersätter de befintliga och mer detaljerade. Befintliga strukturer rivs för att göra plats åt den nya planen (Giddings & Hopwood 2011; Jarzombek 2008; Diedrich & Dahl 2016), vilken ofta är förknippad med en stadsförnyelse utifrån en vinstdrivande byggindustri (Giddings & Hopwood 2011). En *masterplan* användes efter andra världskriget för att hantera zonindelning och bestämmelser för markanvändning. Under 1980-talet började den även inkludera frågor som turism och kultur. Innerstaden skulle i detta syfte då skyddas och bevaras, vilket var en motsats till tidigare då mycket hade rivits för att kunna genomföra den nya planen (Jarzombek 2008).

## Problematiseringen av masterplanning

Giddings och Hopwood (2011) menar att trots den kritik som *masterplanning* fått för att inte ta tillräcklig hänsyn till existerande kvalitéer i städer, har den åter fått acceptans och börjat användas igen. Detta som en ny förbättrad version där de brister som ansetts ha funnits tidigare sägs ha förbättrats, något som Giddings och Hopwood

menar att det inte finns tillräckliga vetenskapliga studier för att påstå (Giddings & Hopwood 2011). Jarzombek (2008) återger ett liknande scenario, men utifrån att dagens *masterplanning* nu fokuserar på grönska och en ekovänlig stad. Detta tar dock inte bort faktumet att det fortfarande är en *masterplan* som används, menar Jarzombek. Även om Jarzombek erkänner vikten av zonindelning, menar han att denna typen av planering bör utmanas. Jarzombek uttrycker: *“the masterplan has exhausted itself”*, och att den inte bör användas för att utveckla moderna och hållbara städer (Jarzombek 2008:22). Anledningen till detta är att städers behov idag ser helt annorlunda ut i jämförelse med efter andra världskriget, då *masterplanning* utvecklades (ib.).

En *masterplan* beskrivs ofta lova mer än vad den kan leverera utifrån bilden av en slags utopi med sentimentala associationer, vilket beskrivs som omodernt. Det uttrycks att staden behöver förstås på ett sätt som sträcker sig längre än så, eftersom den består av flera olika befintliga och sammankopplade aktiviteter (Giddings & Hopwood 2011; Jarzombek 2008). En *masterplan* tar enligt Giddings och Hopwood (2011) även för lite hänsyn till den verkliga situationen i urbana miljöer, och är alldeles för tvådimensionell i sitt angripande. Den beskrivs som statisk, eftersom den är för slutgiltig och oflexibel i sitt utförande. En *masterplan* baseras på konceptet av en färdig produkt, istället för att erkänna faktumet att stadens utveckling bygger på processer (Giddings & Hopwood 2011; Diedrich & Dahl 2016).

## Stadsplanering i Sverige

Ahlberg (2012) beskriver att stadsbefolkningen ökade kraftigt i Sverige efter andra världskriget, vilket följdes av en stor bostadsbrist. Under denna period fanns en vilja att förändra samhället som förenades med en stark tro på den moderna tekniken. Problemet med dåliga bostäder och trångboddhet skulle lösas genom att skapa billiga och välfungerande bostäder utifrån standardiserade byggmetoder. Idéerna fick starkt politiskt stöd i Sverige (Ahlberg 2012), där staten satsade stora resurser genom billiga lån som skulle se till att bostadsbristen byggdes bort. Byggnadslagen från 1947 skulle lägga grunden för att dessa mål skulle uppfyllas och användes därför som ett styrmedel tillsammans med låneinstrumentet av staten (Hagander 2012). Under 1950-talet inleddes det som kallas *citysaneringar* som kom att förändra städer i Sverige på många sätt. Stora sammanhängande saneringar gjordes i städernas centrala delar för bostadsändamål, vilka ofta ersattes av parallella och vinkelställda hus. Gatornas karaktär förändrades när gågator ersatte de tidigare stadsgatorna, och större fokus lades på bilfordons framkomlighet i staden. Under 1965 lanserades *miljonprogrammet* som på tio år skulle bygga bort bostadsbristen en gång för alla. För att nå målet användes en standardisering i både byggproduktionen och i planeringen, utifrån väl genomtänkta program. Miljonprogrammet följdes sedan av en tid av eftertanke när cityförnyelsen avstannat i början av 1970-talet, då en vilja att ta tillvara på den äldre stadskärnan uppstod. De bostadsmiljöer som skapats i miljonprogrammet fick även kritik för att vara innehållsfattiga och fantasilösa (Ahlberg 2012).

# Plan- och bygglagen

## Ett föränderligt lagsystem över tid

Hagander (2012) beskriver att Sveriges lagsystem för planering är ett komplext system som byggts upp över en väldigt lång tid. Utifrån olika behov och ändrade värderingar har förändringar i lagsystemet gjorts. Hagander menar att det då ofta har varit svårt att bryta med den tradition och historia som tidigare lagstiftning varit uppbyggd kring. Sedan Byggnadslagen 1947, då regelverket av byggare och politiker ansågs vara för komplicerat, har förändringar i lagsystemet gjorts. Hagander menar att förändringar i lagsystemet kommer att fortsätta även i framtiden, eftersom verkligheten och våra värderingar ständigt förändras (Hagander 2012).

## Samråd & Medborgardeltagande

1987 trädde en ny plan- och bygglag (PBL) i kraft. Det var även vid detta tillfälle som stads- och byggnadsplaner ersattes av detaljplaner. Den nya lagen präglades av medborgarinflytande och demokrati som följd av de samhällsvärderingar som fanns under 1970-talet. Kommuner var nu skyldiga att ha ett *samrådsskede* där medborgares synpunkter skulle samlas in och användas i planeringen. Det var även nu som kommuner gavs *planmonopolet* av staten, vilket gjorde att kommunerna fick större makt att själva fastställa sina planer (Mattson & Hagander 2012; Ahlberg 2012; Henecke & Kahn 2002; Kalbro et al. 2012).

Henecke och Kahn (2002) menar att trots att PBL ska ge invånare möjlighet att delta i planprocessen genom samrådsskedet, kvarstår tydliga begränsningar för deras inflytande. De formella förutsättningar som lagstiftningen ger, i jämförelse med de reella förutsättningar som skapas i praktiken, beskrivs vara två helt olika saker. Lagstiftningen ger kommunen möjlighet att använda en förenklad planprocess som minskar möjligheten för medborgardeltagande, och de fastställande besluten tas ofta av en expertledd grupp med politiker. Henecke och Kahn menar att lagstiftningen istället har *begränsade* ramar för deltagande, även om den ger ett sken av att goda möjligheter finns att påverka den fysiska planeringen. Detta kan leda till att beslutsprocessen av medborgare istället upplevs som odemokratisk, som då söker andra kanaler för att påverka beslut genom att överklaga. Fördomen att medborgardeltagande tar mycket tid i stadsplanering, blir motsägelsefullt när det sätts i jämförelse med att kommuner kan brista i sitt inbjudande för medborgardeltagande. Detta eftersom ett projekt då istället riskerar att bli försenat på grund av invånares överklaganden av beslut, som en följd av deras missnöje (Henecke Kahn 2002:13-14).

## Mål & Medel

Mattson och Hagander (2012) beskriver att PBL är en avvägningslag till sin karaktär och att denna avvägning sker i samband med kommuners översiktsplanering, detaljplanering och hantering av bygglov (Mattson & Hagander 2012). PBL:s grundläggande mål är att hantera bestämmelser om planläggning av mark, vatten och byggande. Bestämmelserna

ska i sin tur främja en samhällsutveckling som tar hänsyn till den enskilda människans frihet, och kommande generationers, utifrån jämlika och goda sociala levnadsförhållanden (Lagrummet 2018). Förutom främjandet av en god livsmiljö, ska även förändringar i bebyggelsen göras *varsamt*, så att befintliga karaktärsdrag *tillvaratas* (Mattson & Hagander 2012). För att uppnå lagstiftningens mål för samhällsutvecklingen, används olika *medel*:

- *Regler om planläggning*
- *Tillstånds- och anmälningsplikt för byggnadsåtgärder*
- *Tillsyn över byggnadsverksamhet*
- *Föreläggande och straffavgifter*

(Mattson & Hagander 2012)

## Översiktsplanering

En översiktsplan ska fungera som en vägledning för kommuners långsiktiga utveckling, där de formulerar sin långsiktiga *vision*. Den översiktliga planeringen beskrivs som en ständigt pågående process, där mål och strategier stäms av mot den pågående utvecklingen. Vid större projekt kan kommuner även ta fram särskilda program som ska ge riktlinjer för utvecklingen. När en översiktsplan tas fram använder kommuner kartor, illustrationer och beskrivningar för att visa det resonemang de använt sig av i sin avvägning mellan olika *intressen* (Mattson & Hagander 2012). Henecke och Kahn (2002) menar att denna avvägning till viss del kan ifrågasättas på grund av kommuners beroende av privat investeringsvilja (Henecke & Kahn 2002). När översiktsplanen tas fram ges invånare möjlighet att lämna synpunkter under samrådsskedet, vilket lagsystemet säger ska *garantera* en förankring och ett inflytande i planeringen (Mattson & Hagander 2012).

Eftersom den långsiktiga utvecklingen kan ske uppemot 20-30 år i en översiktsplanering, bör kommunen ange en huvudsaklig inriktning och eventuell etappindelning för bebyggelse i den karta som tagits fram, samt redogöra för finansiering. Om kommunen inte angivit detta och flera ansökningar om planbesked skulle inkomma, riskerar planeringsinsatsen att bli splittrad. Strategisk styrning och rationalitet i bebyggelseutvecklingen, god hushållning med mark och ekonomi, kan då bli svårt att utföra på ett bra sätt. Därför är det vanligt att kommuner istället uttrycker sig försiktigt, för att kunna behålla styrning över den strategiska markanvändningen och efterföljande planering (Mattson & Hagander 2012:38).

## Detaljplanering

En detaljplan upprättas i första hand vid större förändringar i markanvändningen, där dess uppgift är att ge en *samlad bild*. Med detaljplanen som instrument ska kommunen förverkliga den bebyggelsepolitik som råder, främja en ekonomisk byggproduktion och reglera bebyggelsemiljön (Mattson & Hagander 2012; Kalbro et al. 2012; Adolfsson & Boberg 2015).

Eftersom kommunen har planmonopol är det de som avgör var, när och hur en detaljplan upprättas. Genom detaljplanprocessen ska berörda myndigheter, allmänheten och olika intressenter garanteras ett inflytande och en rättssäkerhet. Processerna för hantering av bygglov och planläggning ska dessutom utföras *”så snabbt som möjligt”* (Mattson & Hagander 2012:45; Kalbro et al. 2012:17; Adolfsson & Boberg 2015). Därmed uppstår ett förfarande som enligt Kalbro et al. (2012) är en kompromiss mellan två olika konkurrerande målsättningar, vilka kan vara svåra att förena (Kalbro et al. 2012). Detta menar Henecke och Kahn (2002) även är en stor anledning till de problem som finns kring införandet av ett genuint medborgardeltagande i den fysiska planeringen. Här bär byggindustrin även ett visst ansvar, eftersom den skapar tryck på en snabb och effektiv planeringsprocess (Henecke & Kahn 2002).

Sedan förändringarna i PBL 1987, då stads- och byggnadsplaner ersattes av detaljplaner, beskrivs detaljplaner ha kommit att bli alltmer detaljerade med ökade bestämmelser. Detaljplaner har blivit inriktade på att pröva olika projekt (Hagander 2012; Kalbro et al. 2012), där projektidén är formulerad redan innan själva arbetet med detaljplanen har påbörjats. Detta menar Kalbro et al. (2012) har gjort att detaljplanen har blivit en första tillståndsprövning i ett projekt, istället för att vara en plan för framtida bebyggelse. Kalbro et al. menar därför att lagstiftningen borde anpassas bättre utifrån den planprocess som bedrivs i den verkliga praktiken (Kalbro et al. (2012).

# Resultat

Undersökningens resultat består av två delar som presenteras under rubrikerna *Innovativa metoder* och *Intervjuresultat*. En litteratur- och bildstudie utgör underlag för avsnitten om *Innovativa metoder*. Speciellt fokus har lagts på bakomliggande processer samt kritiken av de respektive innovativa metoderna, för att öka förståelsen av metodernas karaktär och eventuella hinder för användning. I den andra delen, *Intervjuresultat*, beskrivs de sju teman som är resultatet efter en kvalitativ analys av det empiriska intervjumaterialet.

# Del 1 – Innovativa metoder

1. **Île de Nantes**
2. **Palace Quarter**
3. **Jubileumsparken**



# 1. Île de Nantes



29

**PROJEKT:**

Île de Nantes

**PLATS:**

Nantes, Frankrike

**UPPHANDLANDE MYNDIGHET:**

SAMOA société d'aménagement de la métropole ouest atlantique

**HUVUDENTREPRENÖR &****DESIGNTEAM:**

Alexandre Chemetoff / Atelier de l'Île de Nantes

**PERIOD:**

2001–2010

**OMRÅDE:**

337 ha (varav 51 ha är offentlig mark)

**MÅL & SYFTE:**

Utveckla den delvis övergivna ön Île de Nantes som tidigare fungerat som en plats för varvsindustri. I projektet skulle 265 000m<sup>2</sup> bostäder skapas, 235 000m<sup>2</sup> kontor och andra verksamheter samt 104 000m<sup>2</sup> offentliga faciliteter. Utifrån olika riktlinjer för arbetet skulle så mycket som möjligt av existerande material och strukturer respekteras och bevaras i utvecklingen.

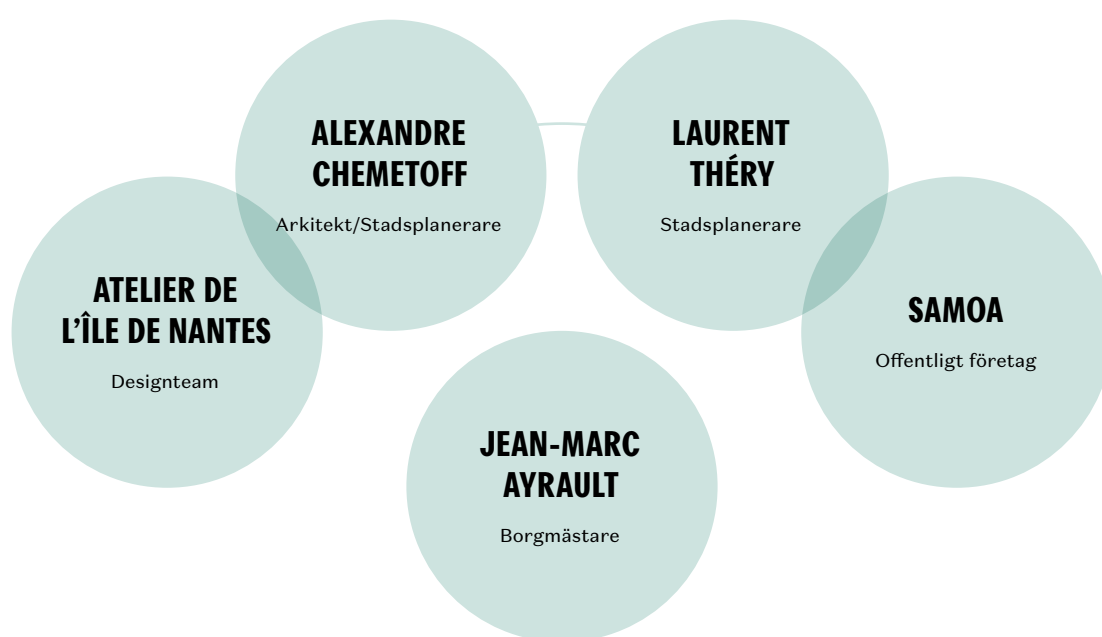
Av tre tävlingsförslag, valde Nantes' kommun det som landskapsarkitekten och stadsplaneraren Alexandre Chemetoff tillsammans med landskapsarkitekten Jean Louis Berthomieu hade tagit fram. Förslaget användes i utvecklingen av ett 337ha stort område bestående av industrimark med gamla skeppsvarv som är beläget på en ö (île) i floden Loire (Nantes Métropole 2012; Chemetoff 2009b).

## Bakomliggande processer

År 1987 stängdes de sista verkstäderna och varvsindustrin ned på ön, vilket beskrivs ha varit en svår period för staden Nantes (Nantes Métropole 2012; Diedrich 2013). Efter stängningen påbörjades en rivning av industrierna vilket ledde till protester från invånare och yrkesverksamma inom kulturarvsfrågor. När Jean-Marc Ayrault valdes till borgmästare två år senare ville han skydda varvets huvudverkstad och beslöt därför att den skulle återställas (Diedrich 2013). Borgmästaren Ayrault's beslutsamhet beskrivs av hans efterträdare Patrick Rimbert vara anledningen till att projektet Île de Nantes lanserades (Nantes Métropole 2012). Istället för att radera den övergivna öns industrihistoria och ersätta den med nya byggnader som enligt Diedrich och Dahl (2016) oftare är fallet, inledde kommunen i Nantes en slags resa i vad Diedrich och Dahl menar handlar om att *“transformera det existerande”* (Förf:s övers.).

Enligt Fernández Águedas (2014) är det viktigt att planeringen sker på en lokal nivå när man vill vitalisera ett område som drabbats av en industriell nedgång, där hon använder Île de Nantes som ett lyckat exempel. Hon menar att det är viktigt att länka stadens framtid till sin industriella bakgrund, och att *”relationen mellan minne och evolution är en nyckel till framgång vid en omstruktureringsprocess”* (Förf:s övers.). Genom att bevara minnet av industristaden skapas något som kan hjälpa till att minnas stadens förflutna, men som även kan bekräfta stadens framtid menar Fernández Águedas (2014).

I början av projektet skapade Chemetoff kontoret *Atelier de l'Île de Nantes* på ön. År 2003 bildades det skräddarsydda lokala och offentliga företaget SAMOA för att verka som projektledare för Île de Nantes och hantera utvecklingen, lett av stadsplaneraren Laurent Théry (Nantes Métropole 2012; Chemetoff 2009b; Diedrich 2013). *Atelier de l'Île de Nantes* och SAMOA arbetade i ett nära samarbete under hela tioårsperioden (Diedrich & Dahl 2016; Chemetoff 2009b) under ett högt arbetstempo. Chemetoff och designteamet på *Atelier de l'Île de Nantes* arbetade tillsammans med Théry och SAMOA, alla i sällskap av borgmästaren (fig.2). Diedrich (2013) menar att just konstellationen av människorna i samarbetet var unikt och gynnsamt för projektet.



Figur 2. Konstellationen av människorna i samarbetet.

Diedrich (2013) menar vidare att samarbetet byggde på ett förtroende som gav förutsättningar för att en *"diskursiv stadsplanering kunde etablerades genom en kontinuerlig och ohämmad kommunikation"* (Förf:s övers.). Förtroendet gav utrymme att fatta beslut utifrån en frihet i de olika projekten (Diedrich 2013). Chemetoff menar att de tillsammans utvecklade ett sätt att arbeta på, där deras gemensamma fokus möjliggjorde projektet (Chemetoff 2009b). Diedrich (2013) menar att utvecklingen av Île de Nantes har uppmärksammats för sitt designarbete, men också för sin smarta projektledning och politiska förankring. Krafterna bakom projektet menar Diedrich bestod av en anslutning av lokala aktörer som hade en horisontell position i förhandlingar, en politisk planeringskultur som hon menar gav förutsättningar för att en experimentell stadsutveckling kunde ske på Île de Nantes.

I artikeln *Ile de Nantes 2000-2010: a method for the meantime?*, ger Diedrich och Dahl (2016) sin tolkning av Île de Nantes. De menar att tidsperioden för projektet låg i ett skifte mellan två olika modeller, en konventionell stadsmodell och en ekostad. Bilden av en ekostad hade ännu inte nått Nantes. Därför var kommunen intresserad av något annat än en konventionell stadsmodell vid tillfället för Chemetoff's och

Berthomieu's tävlingsförslag (Diedrich & Dahl 2016). Ekostaden kom sedan att bli Île de Nantes följande identitet, som ett resultat av Franska statens efterfrågan av ekostäderprojekt (Nantes Métropole 2009; Nantes Métropole 2012; Diedrich 2013).

## Verktyget & Metoden

Chemetoff's team valde att inte använda en *masterplan*, koncept för projektet eller visualiseringar vid presentationen av förslaget för Nantes kommun. Det enda som lämnades in till tävlingen var en grundplan i två lager som teamet kallade *Plan & Guide Map*, och som sedan kom att benämnas som endast *plan-guide*. Vid en första anblick beskrivs planen påminna om en konventionell *masterplan*, men som vid ett närmare studerande visar sig vara något annat. Grundplanen fungerade nämligen som ett designverktyg som bestod av ett lager som detaljerat redovisade en noggran *inventering* av platsen, samt ett andra som redovisade *utvecklingen* av platsen. Genom detta verktyg föreslogs en metod för arbetet, där en övergripande undersökning av platsen skulle göras vart tredje månad. Alla förändringar som uppstått under samma period (utifrån material, atmosfär, invånares appropriation o.s.v.) integrerades sedan i en uppdaterad version. Utifrån varje uppdatering tog designteamet fram nästa uppsättning av designinterventioner för Île de Nantes (Diedrich 2013; Diedrich & Dahl 2016). Istället för att kalla verktyget karta menar Diedrich (2013) att det snarare skulle kunna beskrivas som "*ett kartläggande av det närvarande och progressiva nuet*" (Förf:s övers.), eftersom kartläggningen "*kommunicerar det progressiva och nuvarande tillståndet av platsen*" (Förf:s övers.) (Diedrich 2013). *Plan-guidens* grundläggande syfte är enligt Braae (2013), att "*synliggöra möjliga oupptäckta potentialer*" (Förf:s övers.).

Chemetoff och designteamet uppmuntrade klienter, invånare och press att delta i den "direkta" upplevelsen på ön. De ville att deltagarna skulle etablera en dialog med platsen istället för att studera en representerad version av den genom bilder och dokument (Diedrich 2013). Chemetoff (2009b) beskriver själv följande:

*Bilder får inte komma för snabbt. De sägs vara lugnande. Jag finner dem störande eftersom de fryser utvecklingen av en process och förhindrar verkligheten att visas. Tidiga bilder är ett hinder för en korrekt uppfattning om verkligheten av en plats. Faktum är, att lära känna en plats kräver övning, experiment och hänsyn till projektets utrymme i form av tid för möjliga upptäckter. Kontraktet mellan en kund och en projektledare förlitar sig inte på att en bild uppnås utan på svaret på en fråga, ett utbyte och en efterfrågan. (Förf:s övers.)*

Vid arbetets start formulerade designteamet olika riktlinjer att arbeta utifrån, vilka skulle styra riktningen för deras arbete:

- **Att respektera så mycket som möjligt av vad som redan är där.**
- **Att ingripa i det offentliga rummet där det är möjligt som ett främsta instrument för att återansluta olikartade och intilliggande element, vilka i sig kan förbli mestadels orörda.**
- **Att skapa en helhet genom mångfald.**
- **Öppna upp slutna industriområden på Île de Nantes på alla platser där det är möjligt.**

(Diedrich 2013; Chemetoff 2009b)

Dessa riktlinjer uppmuntrade designteamet till kreativa åtgärder i projektet utifrån det material de hittade på platsen (Diedrich 2013). Förutom riktlinjerna beskriver Chemetoff (2009b) att han ville utveckla området genom att utnyttja närheten till floden Loire. Chemetoff ansåg att floden hade en stark koppling till Île de Nantes identitet. Därför försökte de skapa möjligheter för invånare att komma närmare vattnet. Detta gjordes bland annat genom att skapa ett stråk som gick längs floden med svagt sluttande gräsmattor mot vattnet (fig.3).



Figur 3. Stråk längs floden Loire - Quai François Mitterrand. Foto: Lisa Diedrich



Under projektet skulle 265 000m<sup>2</sup> bostäder skapas, 235 000m<sup>2</sup> kontor/verksamheter, samt 104 000m<sup>2</sup> offentliga faciliteter. Av områdets mark på 337 ha var 51 ha offentlig mark. För att dokumentera och kommunicera arbetet som utfördes på ön ut till allmänheten, publicerades två häften varje år under namnet '*Les Chroniques de l'Île de Nantes*' (Diedrich & Dahl 2016). Här beskrivs designinterventionerna utifrån "före och efter" bilder som redovisar subtila och diskreta förändringar, där mycket av vad som redan fanns på platsen är bevarat. Även befintliga markbeläggningar behölls i så stor utsträckning som möjligt (fig.4). Kompletteringar vid behov gjordes, vilket resulterade i ett särskilt uttryck som tillsammans utgjorde en *helhet genom mångfald* som riktlinjerna hade angivit (fig.5). Karaktäristiskt för områdets historia med industrier var även de stora öppna ytor och storskaliga konstruktioner som bevarades (fig.6). Befintlig och ibland vild vegetation som redan växte i området, utvecklades och kompletterades på flera ställen istället för att tas bort (fig.7) (Diedrich 2013).



Figur 4. Bevarad markbeläggning med stora målade markeringar. Foto: Lisa Diedrich



Figur 5. Befintlig markbeläggning som kompletterats. Foto: Lisa Diedrich



Figur 6. Stora öppna ytor med Nantes innerstad i bakgrunden. Foto: Lisa Diedrich



Figur 7. Vegetation som kompletterats vid Hangar à Bananas. Foto: Lisa Diedrich

I boken *Visits, Town and Territory* berättar Chemetoff om den syn som han och designteamet använde vid utvecklingen av Île de Nantes, och som även går att känna igen i riktlinjen: *att respektera så mycket som möjligt av vad som redan är där*. Chemetoff menar att det inte var hans och designteamets uppgift att värdera innehållet på ön (Chemetoff 2009b). Hela ön skulle ses som likvärdigt material (arkitektur, konstruktioner, vegetation, markbeläggningar o.s.v.) att analysera och arbeta utifrån, oavsett från vilken tidsperiod det var eller vilket syfte det från början hade haft (fig.8-9) (Diedrich 2013; Chemetoff 2009b). Chemetoff menar att vi behöver lära oss att se på vad som redan finns på en plats, oavsett om vi anser att det är vackert eller ej, istället för att fokusera på att välja ut vad vi anser behöver rivas (Chemetoff 2009a; Chemetoff 2009b). Chemetoff (2009b) beskriver synsättet och riktlinjerna för arbetet på Île de Nantes som följande:

*Vi har antagit en position där inte enbart vi iakttar staden utan där staden även iakttar oss. Frågan är inte att välja bland byggnader och vilka som ska rivas eller behållas. Vi lär oss att se på dessa byggnader, skapa en allians med staden och fortsätta denna specifika historia genom att föreslå något annat. (Förf:s övers.)*



Figur 8. En samling av arkitektur från olika tidsperioder - Quai François Mitterrand.  
Foto: Lisa Diedrich



Figur 9. Den renoverade konstruktionen Les Nefs.  
Foto: Lisa Diedrich

För att göra det möjligt att behålla så mycket som möjligt, och att addera så lite som möjligt, lades mycket tid på att studera befintligt material på platsen. Diedrich och Dahl (2016) menar att detta blev möjligt eftersom designteamet arbetade fast på området. Riktlinjen att respektera så mycket som möjligt av vad som redan fanns, resulterade även i ett resurssparande (Diedrich & Dahl 2016). I andra projekt som Chemetoff arbetat med, som exempelvis Grenoble i Frankrike, beskriver han att de arbetat utifrån vad han själv benämner som sparsamhet. Chemetoff menar att sparsamhet behövs för att ett projekt ska kunna gå under en hållbar utveckling. Det spelar ingen roll att materialen är ekologiska om vi river något som går att använda, för att sedan ersätta det med nyproducerade varor. Han menar att det finns en bild av att dagens standard måste kräva stora kostnader för att anses vara tillräcklig, men att en minimal intervention också kan ge en maximal effekt (Chemetoff 2009a). Återvinningen av tillgängliga

materiella resurser på Île de Nantes adderar också enligt Braae (2013) ett värde, på ett sätt som blir tydligt och läsbart. Braae menar att detta sker genom en *”tolkning av lokala praktiseranden som håller fältet öppet för framtida utvecklingar och deras potentiella mervärde.”* (Förf:s övers.)

## Resultatet

Projektet Île de Nantes beskrivs av Diedrich (2013) som ytterst platsspecifikt på grund av *”de nära kopplingar som fanns mellan designteamets avläsande- och redigerande av plats”* (Förf:s övers.) (Diedrich 2013). Diedrich och Dahl (2016) menar att *plan-guiden* fungerade som ett upprepande undersökningsverktyg som gynnade aktivitet att uppstå på platsen, där aktiviteten i sin tur sedan gynnade platser att utvecklas, vilket är ovanligt i samtida stadsplanering. Detta steg för steg tillvägagångssätt menar de fungerar som en slags motvikt till en konventionell uppifrån och ned planering. Designinterventionerna fungerade även som ett medel till att ingripa i den ständigt pågående dynamiken på platsen, vilket ledde till att *förändringen* av platsen bedömdes, istället för *tillståndet* av den. Plan-guiden möjliggjorde även en kartläggning av mänsklig aktivitet, naturliga processer, minnen och strukturer, som kombinerade olika värden i designinterventionerna. Detaljerna i områdets kartläggning hade varit svåra att lägga märke till för en planerare som inte arbetat fast på området, menar Diedrich och Dahl.

Braae (2013) menar att Chemetoff tillhandahållit ett nytt ramverk för förståelsen av en stadsomvandling, och att detta ramverk visar hur stadsutveckling kan ses som en öppen process. Hon menar att metoden är *innovativ*, vilken berör ämnen i en samtida filosofisk diskussion (om: erkännande och identitet, reflektion över vad vi förstår av hållbarhet). Tillvägagångssättet är uppskattande i sin natur utifrån ett arbete som värdesätter det relationella, dynamiska och flytande snarare än ett objekt och det statiska tillståndet. Chemetoff (2009b) själv beskriver sitt arbete som följande:

*Det tog mig ett tag att påbörja en karriärväg, att veta vad jag skulle göra och hur jag skulle göra det. Jag bestämde mig för att utöva arkitektur fritt, på ett sätt som är öppet mot världen [...].* (Förf:s övers.)

## Kritiken

Arbetet på Île de Nantes beskrivs ha innehållit en öppenhet som har varit uppskattad, men som även beskrivs som en svaghet. Stundtals ifrågasatte nämligen franska myndigheter om någon strategi fanns överhuvudtaget. Arbetsprocessen beskrivs vara otillräcklig i sin transperens och att designteamets exakta tillvägagångssätt är något oklart, och inbäddad i en slags “mystik” (Diedrich 2013; Diedrich & Dahl 2016).



Diedrich och Dahl (2016) menar att metoden är värd en uppföljning samt utveckling för att kunna användas igen. De menar att man bör tydliggöra processen, öka transperensen samt möjligheterna för en överförbar kunskap. Metoden är inte tillräckligt värdesatt trots plan-guidens stora intresse som ett alternativ till en *masterplan* och metodens förmåga att förebygga resursslöseri (Diedrich & Dahl 2016). Braae menar att Chemetoffs uppskattande tillvägagångssätt kan vara svårt att genomföra eftersom stadsutveckling idag ofta spelas ut på marknadsmässiga villkor, där produkter ofta är enklare att kommunicera och sälja in än processer (Braae 2013).

## 2. Palace Quarter



83

**PROGRAM:**

Palace Quarter - en serie av 12  
konstprojekt

**PLATS:**

Palace Quarter / Budapest, Ungern

**DESIGNERS:**

Dominika Tihanyi /  
Ujirány Landscape Architects

**DESIGN:**

2004-2012

**IMPLEMENTATION:**

2008-2012

**OMRÅDE:**

36 ha

**MÅL & SYFTE:**

Aktivera området Palace Quarter och  
engagera dess invånare i sin utemiljö  
och offentliga plats genom 12 tillfälliga  
konstprojekt.

# Bakgrund

Området Palace Quarter är beläget i centrala Budapest där landskapsarkitekten Dominika Tihanyi själv arbetar på *Újirány Landscape Architects*. Palace Quarter användes 2004 som plats för den fallstudie och experiment som Tihanyi initierade, vilken bygger på 12 olika konstprojekt (Hendriks 2015).

I det tidigare projektet *Milleniumsparken* i Budapest, experimenterade Tihanyi och hennes kollegor med användandet av ovanliga material och objekt. Målet var då att försöka provocera människor att se på sin utemiljö med nya ögon och engagera sig mer i den (Hendriks 2015; Újirány 2015b). Tihanyi gjorde sedan denna filosofi till sin doktorandstudie på Moholy-Nagy Universitetet, som hon sedan använde för fallstudien i Palace Quarter (Hendriks 2015).

Tihanyi ville aktivera området Palace Quarter genom en serie av 12 konstprojekt under en 4-årsperiod. Hon ville väcka invånarnas intresse för sin utemiljö och ge dem en känsla av *ägarskap* över deras gårdar och offentliga platser. Detta var Tihanyi's respons på det ointresse som hon menade fanns för utemiljöer hos invånarna i Budapest. Ett ointresse som blivit en följd av den allmänna synen att offentliga platser i Ungern är till för att skådas och inte direkt brukas. Men även som följd av den uppifrån och ned planering som ofta utförts i Budapest, där medborgare och lokala organisationer sällan involveras (Hendriks 2015; Tihanyi 2016). Programmet Palace Quarter är en del av den renovering som gjorts av Budapests innerstad under de senaste tjugo åren, som Kovács et al. (2013) menar är ett *"spektakulärt fenomen utifrån sociala och fysiska dimensioner"* (Förf:s övers.).

## Området Palace Quarter

Palace Quarter ligger i det tätbebyggda 8:e distriktet i Józsefváros, av totalt 12 distrikt, öster om Budapests innerstad. Namnet refererar till de palats som byggdes av aristokraterna. Vid startpunkten för Tihanyi's arbete var området nedgånget (Hendriks 2015; Tihanyi 2016). Detta var en följd av få investeringar under kommunismens tid som även skapat en social nedgång i området (Kovács et al. 2013). Distriktet Józsefváros beskrivs vara ett av de distrikt i Budapest med störst socioekonomiska problem (Kovács et al. 2013; Tihanyi 2016). Även om området på senare tid beskrivs ha lockat dit en ung generation, intellektuella och ett uteliv (Hendriks 2015; Tihanyi 2016), menar Tihanyi (2016) att området inte levde upp till vad som förväntades av Budapests innerstad. Det övergripande intrycket av området var oinbjudande där kommunens fokus legat på gator och parkeringsmöjligheter framför offentlig plats och sociala funktioner (fig.10). Invånare i området beskrivs vara en blandning av en ung generation samt en äldre som bott i området länge (Tihanyi 2016).



Figur 10. Området Palace Quarter. Foto: Dominika Tihanyi

# Bakomliggande processer

På grund av Palace Quarter's förfall och de sociala problem som fanns i området, hade Rév8 Zrt. lanserat ett projekt för att renovera förfallna byggnader och offentliga platser (Hendriks 2015). Rév8 Zrt. ägs av stadsdelen Józsefváros (60%) och av Budapest kommun (40%), och har till uppgift att starta och driva renoveringsprojekt för att utveckla distriktet Józsefváros med hjälp av totalt 16 anställda. Mellan åren 1998-2016 har Rév8 Zrt. genomfört åtta program i Józsefváros (Rév8). Precis som Újirány Landscape Architects har de sitt kontor i området (Tihanyi 2016).

Tihanyi tog själv kontakt med Rév8 Zrt. för att föreslå ett samarbete. Den ledande arkitekten blev intresserad av hennes förslag eftersom han förstod att intentionerna att aktivera området kunde stötta deras arbete. Tihanyi beskriver att det fanns en medarbetare på Rév8 Zrt. som alltid kom för att se vad de arbetade med och för att hjälpa till. Detta var ett sätt för Rév8 Zrt. att stötta Tihanyi's arbete då en utbetalning i form av arvode i princip var obefintlig. Eftersom Tihanyi fick hjälp av Rév8 Zrt. medarbetare, blev det viktigt för henne att alltid se till att de fick information om vad hon och hennes medarbetare planerade att utföra i de olika konstprojekten.<sup>1</sup>

Tihanyi's serie av konstprojekt kom in vid precis rätt tidpunkt eftersom renoveringen och utvecklingen av området just då hade påbörjats av Rév8 Zrt. Det var också vid denna tidpunkt som *Civils of Palotanegyed* började ta form (Tihanyi 2016). *Civils of Palotanegyed* bildades 2008 på initiativ av boende i Palace Quarter med målet att skapa mer liv i området.<sup>1</sup> Korsningen av dessa tre aktörer: Újirány Landscape Architects, Rév8 Zrt. och *Civils of Palotanegyed*, menar Tihanyi var väldigt positiv för arbetet (Tihanyi 2016).

Tihanyi (2016) beskriver att det var svårt för borgmästaren i Budapest att hantera och ge stöd för det öppna tillvägagångssätt som konstprojekten hade. Detta eftersom ett positivt resultat inte kunde redovisas på förhand i form av en tydlig plan. Konstprojekten och interventionerna utvecklades nämligen genom den feedback som de fick under programmets gång. Vidare beskriver Tihanyi att även tjänstemän kunde ha svårt att förstå varför dessa projekt ens skulle utföras (Tihanyi 2016). Därför finansierades konstprojekten till stora delar av Tihanyi själv, med hjälp från Rév8 Zrt. (Hendriks 2015; Tihanyi 2016). Tihanyis och hennes kollegors arbete utfördes i stor utsträckning som ett volontärarbete.<sup>1</sup>

Några av konstprojekten realiserades under Placc Festival, en årlig offentlig konstfestival i Budapest. Andra utvecklades med hjälp av arkitektstudenter som studerade på Tekniska Universitetet, tillsammans med Újirány Landscape Architects (Tihanyi 2016).

<sup>1</sup> Svar från Dominika Tihanyi, 2018-02-14

# Metoden & verktyget

Tihanyi (2016) menar att *innovationen* i arbetet ligger i utvecklingen av de tillfälliga konstinterventioner som konstant aktiverar en specifik plats under en längre tidsperiod. Konstprojektens tillfällighet, lekfullhet och låga kostnader menar hon hjälper till att skapa tid och rum för diskussion och lärande. Genom att skapa dialog, menar Tihanyi att människor också blir en aktiv och väsentlig del av regenerationsprocessen. Detta initierar ett meningsfullt engagemang mellan de boende och platsen. De boende skulle, genom konstprojekten i form av 'akupunkturpunkter' på särskilda platser, aktiveras under själva processens gång. Målet var att de boende skulle få en rikare förståelse av platsen, vilket skulle *"hjälpa förändringen att bli mer djupt rotad"* (Förf:s övers.) hos dem (Tihanyi 2016).

De äldre distrikten i Budapest har en stark tradition av sysselsättning kopplad till detaljhandel och hantverk. Under de senaste 20 åren har strukturella förändringar i serviceindustrin försvårat den ekonomiska position som dessa verksamheter haft. Tack vare ett vidhållande av tradition samt närheten till innerstaden, har distriktet Józsefváros fortfarande många av dessa verksamheter kvar. Detta var något som Tihanyi ville inkludera och arbeta utifrån genom de mål som sattes för programmet (Tihanyi 2016).

- **Generera innerstadsfunktioner kopplade till traditionen och sysselsättningen inom detaljhandel och hantverk för att hjälpa invånare att återföreställa- och återuppfinna sin offentliga plats.**
- **Skapa grund för en framtida social och miljömässig hållbarhet i området.**
- **Främja social aktivitet genom att använda de 12 offentliga konstprojekten.**
- **Skapa plattformar för kommunikation och dialog mellan boende, butiksinnehavare och myndigheter för att dra uppmärksamhet till utemiljön.**
- **Aktivera både offentliga platser (gator och torg) och semi-offentliga platser (innergårdar), för att försöka nå så många människor som möjligt.**
- **Använda de tillfälliga konstinterventionerna som ett verktyg för utformning av alternativa funktioner i området. Men även för att dra uppmärksamhet till kommunens roll och ansvar för den offentliga platsen.**

# Kulturell handlingsplan

För att erbjuda ett ramverk åt den systematiska uppbyggnaden och detaljerade fasen av konstprojekten, användes en *kulturell handlingsplan*. Tihanyi (2016) menar att handlingsplanen stödjer invånares tolkning av interventionerna, genom att systematiskt inkludera deras feedback i utvecklingsprocessen. En kulturell handlingsplan beskrivs vidare handla om en *lärandeprocess*, därigenom framtida möjligheter och *kulturella* värden kartläggs, diskuteras och integreras i invånares dagliga liv. Handlingsplanen ger möjlighet att testa ideér på platsen, genom att testa olika konstverk. Utifrån invånares feedback förändras, anpassas och förbättras konstverken i en dynamisk process. Essensen i strategin beskrivs ligga i sin *varaktighet*, eftersom konstprojekten får vara närvarande på en specifik plats över en längre tidsperiod. Tankar och idéer som uppstår genom att testa olika konstverk, kan sedan inkluderas i en framtida design för området, menar Tihanyi.



# Konstprojekten

Det utfördes totalt 12 konstprojekt inom programmet Palace Quarter som utvecklades med hjälp av den kulturella handlingplanen och utifrån de mål som fanns för arbetet. Några av dessa konstprojekt beskrivs i detta stycke. Samtliga konstprojekt, med undantag för *Innergårdsprogrammet*, utfördes i form av volontärarbete av de som medverkade.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Svar från Dominika Tihanyi, 2018-02-14

## INFOBOX

**KONCEPT:** Dominika Tihanyi

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi & Tamás Tibor (Rév8 Zrt.)

**FINANSIERING:** Rév8 Ztr.

**KOSTNAD:** 30 Euro



Figur 11. Lumen kafé - där en Infobox skapades för att informera de boende om den kommande förändringen i området. Foto: Dominika Tihanyi

Som en kick-off och för att informera boende om den kommande förändringen i området, byggdes en *Infobox* på ett lokalt kafé i två dagar (fig.11). Här kunde besökare lära sig mer om målen för utvecklingen, lämna åsikter och fylla i ett frågeformulär, vilket skulle undersöka intresset för det kommande *Innergårdsprogrammet* (fig.17) (Hendriks 2015; Tihanyi 2016).

# ASFALTS MÅLNING - HANDLING 1

**KONCEPT:** Dominika Tihanyi

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi, Tamás Tibor,  
Béla Gál, Áron Vass-Eysen

**FINANSIERING:** Rév8 Ztr.

**MATERIALKOSTNAD:** 90 Euro



Figur 12. Det välkända mönstret i Budapest. Foto: Dominika Tihanyi

Samtidigt som kick-off projektet var igång och inom det första konstprojektet: *Asfaltsmålning - handling 1*, gjordes målningar på gator under kvällar och nätter av Dominika Tihanyi assisterad av studenter. Målningarna skulle markera både vilka gator som skulle renoveras och själva området för programmet. Målet var att invånare förutom genom infoboxen, skulle få möjlighet att se var förändringarna skulle ske i sin verkliga utemiljö. Målningarna bestod av ett välkänt mönster som prytt många väggar i Budapest (fig.12) (Hendriks 2015; Újirány 2015a; Tihanyi 2016).



# ASFALTS MÅLNING - HANDLING 2

**KONCEPT/ REALISATION:** Dominika Tihanyi, Juci Soltész,  
Sarolta Hüttl samt andraarkitektstudenter

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi & Katalin Erdődi

**FINANSIERING:** TU Budapest

**KOSTNAD:** 30 Euro



Figur 13 och 14. De kända citaten som målades upp. Foto: Dominika Tihanyi

Konstprojektet *Asfaltsmålning - handling 2* utfördes under en workshop tillsammans med arkitektstudenter. Under workshopen målades kända citat från ungerska författare och poeter på gatstenar (fig.13-14). Detta gjordes för att rikta uppmärksamhet till de gator som namngivits efter olika författare, samt till alla de bokantikvariat som ligger i Palace Quarter. Målet var att försöka antyda att läsande på kafeér och bokantikvariat kunde ge en unik identitet till området (Hendriks 2015; Újirány 2015a). Målningarna som utfördes i *Asfaltsmålning - handling 1 & 2* var olagliga, men som Tihanyi sedan fick kommunens välsignelser för att hon hade utfört. Stadsarkitekten i Budapest var nyfiken på vilket utfall konstprojekten skulle få (Hendriks 2015). Handlingarna utfördes utan kommunens tillstånd, men med ett tyst godkännande av Rév8 Ztr. (Tihanyi 2016).

# URBAN SALONG

**KONCEPT:** Dominika Tihanyi

**KURATOR:** Katalin Erdődi

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi & Katalin Erdődi

**FINANSIERING:** Placcc Festival

**MATERIALKOSTNAD:** 90 Euro



Figur 15. Konstprojektet Urban Salong. Foto: Dominika Tihanyi

I konstprojektet *Urban Salong* placerades solstolar ut på torget *Pollak Mihály* (fig.15). Målet var att skapa en yta i staden där en fritt skulle kunna spendera tid, utan ett tvång att spendera pengar. Konstprojektet drog också uppmärksamhet till det fundamentala problemet att inga sittmöjligheter fanns, och att torget endast användes för att korsas över och vidare till en annan plats (Újirány 2015a; Tihanyi 2016). Genom att skapa sittplatser bildades små *salonger* under eftermiddagarna där invånare kände sig välkomna, menar Tihanyi (Tihanyi 2016).



# LEVANDE GALLERI

**KONCEPT:** Dominika Tihanyi

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi, Levente G. Molnár  
tillsammans med invånare i området

**FINANSIERING:** Újirány Landscape Architects

**MATERIALKOSTNAD:** 300 Euro



Figur 16. En av skyltarna med berättelser om personer och händelser i området. Foto: Dominika Tihanyi

Konstprojektet *Levande Galleri* utfördes med hjälp av skyltar som sattes upp på byggnader, vilka innehöll berättelser om tidigare anmärkningsvärda personer och händelser i området (fig.16) (Hendriks 2015). Butiksägare på Krúdy-gatan berättade sin butiks individuella berättelse och myt, vilka sedan presenterades på skyltarna. När de 21 korta berättelserna läses, menar Tihanyi (2016) att gatan blir *levande* eftersom man tas tillbaka till en era då gatan var en gammal snickare-gata, för att sedan bli en viktig kulturell scen på 90-talet (Tihanyi 2016).

# INNERGÅRDS PROGRAMMET

**KONCEPT:** Invånare, Dominika Tihanyi, György Alföldi & Tamás Tibor

**UTFÖRANDE:** Dominika Tihanyi, Tamás Tibor tillsammans  
med boende i området

**FINANSIERING:** Rév8 Ztr.

**KOSTNAD:** 3000 Euro



Figur 17. Boende och barn som deltar i att transformera sin innergård. Foto: Dominika Tihanyi



Figur 18. En innergård från Öppna Grindar-Programmet. Foto: Dominika Tihanyi

Målet för *Innergårdsprogrammet* var att transformera två innergårdar till platser för gemenskap utifrån ett aktivt deltagande av de boende (fig.17). Centrala element som en soffa, stolar, en matplats och en scen, fungerade som platser för gemenskap. Här skulle de boende kunna mötas och organisera olika events. Varje år skulle sedan en ny innergård förnyas inom projektet, som skulle öppnas upp för allmänheten i *Öppna Grindar-Programmet* (fig.18). Tanken var att de boende genom Öppna Grindar-Programmet skulle få möjlighet att lära sig mer om byggnadens historia, som skulle knyta an till områdets kulturarv. Målet var att när desto fler gårdar efterhand öppnades upp, skulle möjligheten för en eventuell festival till slut kunna startas, vilken skulle spela en viktig roll som ett lyft för den lokala identiteten (Tihanyi 2016).

# Resultatet och kritiken

Hendriks (2015) menar att de utförda konstprojekten i Palace Quarter inte haft så stor effekt. Detta baseras på att endast konstprojekten *Innergårdsprogrammet* och *Levande Galleri* har inkluderats i stadens slutgiltiga planer för området (Hendriks 2015). Tihanyi (2016) menar att de 12 konstprojekten utvecklades parallellt med den renoveringsinsats som Rév8 Zrt. lanserade, och att hon därför alltid låg ett steg efter konstruktionsplanerna. Den kulturella handlingsplanen borde därför ha blivit framtagen i ett mycket tidigare skede, menar Tihanyi.

Hendriks (2015) menar vidare att den demokratiska trovärdigheten i programmet kan ifrågasättas, eftersom endast 10-20% av invånarna tros ha deltagit (Hendriks 2015). Tihanyi (2016) menar att *Újirány Landscape Architects*, *Rév8 Zrt* och *Civils of Palotanegyed* var angelägna att programmet skulle få ett positivt resultat, vilket gör det svårt att mäta hur lyckat resultat verkligen är. Därför menar Tihanyi att det endast är det empiriska materialet som kan avgöra vilken inverkan arbetet haft på myndigheter, utvecklingsprocessens resultat och invånare (Tihanyi 2016). Trots Hendriks (2015) anmärkningar om programmets demokratiska trovärdighet och effekt, menar han att Tihanyi's filosofi ändå kan ha en vidare snöbollseffekt inom den Ungerska stadsplaneringen (Hendriks 2015). *Újirány Landscape Architects* fick även fler uppdrag av Rév8 Zrt. utifrån samma filosofi som använts i Palace Quarter, som ett tecken på förtroende (Tihanyi 2016).

Trots att Tihanyi saknade stöd från myndigheter vid starten av arbetet, fick programmet positiv feedback från både myndigheter och borgmästaren efter att konstprojekten realiserats (Tihanyi 2016). De insåg vikten av att involvera invånare för att nå ett lyckat resultat och att lösningar behöver vara platsspecifika (Hendriks 2015). Juryn för serien av böckerna *Landscape Architecture Europe* beskriver att projekt som detta är mycket mer än bara en samling av konstprojekt, eftersom de "*kickstartar en ny form av planering och urban design*" (Förf:s övers.). Även om interventionerna må vara tillfälliga i sin natur är de av stor vikt menar juryn. Inte minst i ett land där stadsutveckling vanligen utförs genom en stark uppifrån och ned process, där invånare sällan involveras (Hendriks 2015).

För invånarna i Palace Quarter beskrivs experimentet av Tihanyi (2016), ha spelat stor roll och haft effekt. De ser och uppskattar kvalitéer i sitt område på ett annat sätt och är mer beredda att arbeta tillsammans. Ett exempel på detta är den boendeförening som skapats för att representera önskligheter och synpunkter från den lokala befolkningen gentemot kommunen (Hendriks 2015; Tihanyi 2016). Kovács et al. (2013) menar att det är beaktansvärt att områden i Budapest som påverkats av en social nedgång, gradvis har fått en social och fysisk uppgradering. Här har förutom renoveringar av gamla byggnader, "*konstruktionen av nya bostadsenklaver*" (Förf:s övers.) spelat en stor roll, som exempelvis i Palace Quarter.



# 3. Jubileumsparken



50

**PROGRAM:**

Jubileumsparken

**PLATS:**

Frihamnen / Göteborg, Sverige

**ÄGARE & MEDIATOR:**

Älvstranden Utvecklings AB (Göteborgs Stad)

**PERIOD:** 2014-2021

**OMRÅDE:** 30 ha (Frihamnen)

**MÅL & SYFTE:**

Ta tillvara på tiden för utvecklingen/ bebyggelsen av industriområdet Frihamnen i Göteborg vilket Jubileumsparken är en del av. Genom att arrangera olika aktiviteter har invånare involverats i Jubileumsparkens utvecklingsprocess.

Jubileumsparken är beläget i Frihamnen, Göteborg och öppnades 2014. Frihamnen är ett av nio hamnområden som ligger norr om Göta älv i Göteborgs innerstad. Området på knappt 30 hektar invigdes från början 1922 och består av tre pirar med angränsande bryggor (Göteborgs Hamn). Inför Göteborgs 400-årsjubileum undersökte kommunen vad invånare ville se mer av i Göteborg. Resultatet visade att invånare ville komma närmre vattnet och ha fler grönområden i staden, vilket bland annat Jubileumsparken skulle uppfylla (Älvstaden a). Jubileumsparken beskrivs vara en *”allmötesplats där stadens medborgare kontinuerligt ska vara involverade i utvecklingen”* (Älvstaden c).

## Bakgrund

När Göteborgs kommun tillsammans med Länsstyrelsen beslöt att Frihamnens funktion kunde ersättas på ny plats, utgick Frihamnen som riksintresse. Därigenom kunde en nödvändig utveckling av området genomföras för att skapa fler bostäder (Göteborgs Stad 2009). Idag ägs området av den allmännyttiga utvecklaren *Älvstranden Utvecklings AB*, som är tänkt fungera som en mediator mellan kommunens olika avdelningar vid utvecklingen av Frihamnsområdet (Dahl 2016; Göteborgs Stad 2012). Frihamnen har utvecklats utifrån Älvstadens vision som antogs av Kommunfullmäktige 2012. Visionen bygger på tre huvudstrategier:

- **Bygga samman staden över älven och hela staden fysiskt och socialt.**
- **Låta vattnet vara närvarande i stadsrummet som ska vara en tillgång för alla.**
- **Stärka kärnan och möta utmaningar genom att ta tillvara på och utveckla kunskaper och idéer.**

(Göteborgs Stad 2012).

Dessa strategier har väglett olika planer, studier, projekt och aktiviteter som Älvstranden Utvecklings AB i samarbete med Stadsplaneringsmyndigheterna i Göteborg har ansvarat för (Dahl 2016).

## Bakomliggande processer

Tills byggnationen i Frihamnen kunde påbörjas skulle projektet Jubileumsparken användas för att låta visionen ta plats direkt. I parken skulle därför olika aktiviteter testas som ett nytt sätt att stadsutveckla Göteborg, och succesivt låta människor inta området och göra det till sitt (Göteborgs Stad 2012). De idéer som testats beskrivs av Dahl (2016) vara *”programmatiska utforskningar för att informera om den framtida parken”* (Förf:s övers.), som utförts genom olika DIY- (do it yourself) initiativ och

handlingar (Dahl 2016). För att utforska platsspecifika kvalitéer i området, byggdes *tillfälliga prototyper*. Prototyperna fungerar som testbäddar för det som sedan kommer att utgöra den framtida parken (Dahl 2016; Älvstaden c).

Förutom Frihamnsområdets *förberedande plan* och *detaljplan*, har en *Förberedande Markanvändningsplan* samt ett *Program för Frihamnen och del av Ringön* utarbetats och antagits 2015. Programmet ska ange förutsättningar och riktlinjer för Frihamnens utveckling utifrån ett *dynamiskt* ramverk (Göteborgs Stad 2014). Även om den förberedande planen bekräftade de strategier som angivits i visionen, menar Dahl (2016) att den gav lite uppmärksamhet åt atmosfären och de rumsliga kvalitéer som finns på platsen. Istället innehöll den en hög densitet, kvarter utifrån ett strikt rutnät med Jubileumsparken i ett avlägset sydvästligt hörn. Därför menar Dahl att den förberedande planen är en *”uppifrån och ned implementation av en allmän urban modell”* (Förf:s övers.), eftersom den utförts genom konventionell stadsplanering med lite hänsyn till platsspecifika kvalitéer (Dahl 2016). De bostads- och närmiljöer som byggs har även fått kritik för den avsaknad av variation och de förenklade koncept som förslagen innehåller. Palm (2016) menar att likriktningen beror på bristande tvärvetenskaplig kompetens, som inte lever upp till ett socialt hållbarhetsperspektiv inom stadsplaneringen i Göteborg (Palm 2016).

Dahl (2016) menar dock att betydelsefulla detaljer kan urskiljas mellan den förberedande planen och den föreslagna detaljplanen för Frihamnen, vilket indikerar att kommunen lagt märke till de existerande kvalitéerna i området. De tillfälliga prototyperna som inte tidigare funnits med, hade nu inkluderats eftersom gränsen för den kommande parken sträckts något längre norrut i den föreslagna detaljplanen. Detta menar Dahl kan tolkas som att några av prototyperna nu ansågs vara *existerande*, vilket var ett motsägande till vad som tidigare sagts. Lundbyhamnen, där en strand med en flytande bassäng är belägen, hade tidigare planerats att fyllas för att kunna bebyggas. Men var nu även den under övervägande för bevarande. Arbetet i utvecklingen av Jubileumsparken, snarare utifrån ett nedifrån och upp perspektiv (Dahl 2016), där *”stadens medborgare kontinuerligt ska vara involverade i utvecklingen”* (Älvstaden a), hade därav kommit att utmana och ifrågasätta den konventionella planeringen för Frihamnen (Dahl 2016; Markängers 2018).

## Metoden

För utvecklingen av Jubileumsparken har *Platsbyggnad* använts som strategisk metod, vilken ska vara en del av planprocessen. Metoden ska möjliggöra ett arrangerande av olika värdeskapande aktiviteter för att involvera olika målgrupper med syftet att skapa attraktiva mötesplatser (Älvstaden c). Metoden ska även möjliggöra ett utforskande platsspecifika kvalitéer och relationer (Dahl 2016). Metoden beskrivs vara ett tillvägagångssätt där platser i väntan på något nytt kan nyttjas, istället för att stå tomma under flera år (Markängers 2018). På detta sätt menar Älvstaden att tidsluckan i ett stort stadsbyggnadsprojekt som Frihamnen kan tillvaratas och att metoden tillåter luckan att istället bli en tillgång (Älvstaden b). Under arbetets gång ska intressenter genom samarbete skapa en *dynamisk* plan. Utifrån dialog med invånare ska detaljarbetet fyllas på med aktiviteter, vilket gör att arbetet både består av ett planarbete och ett



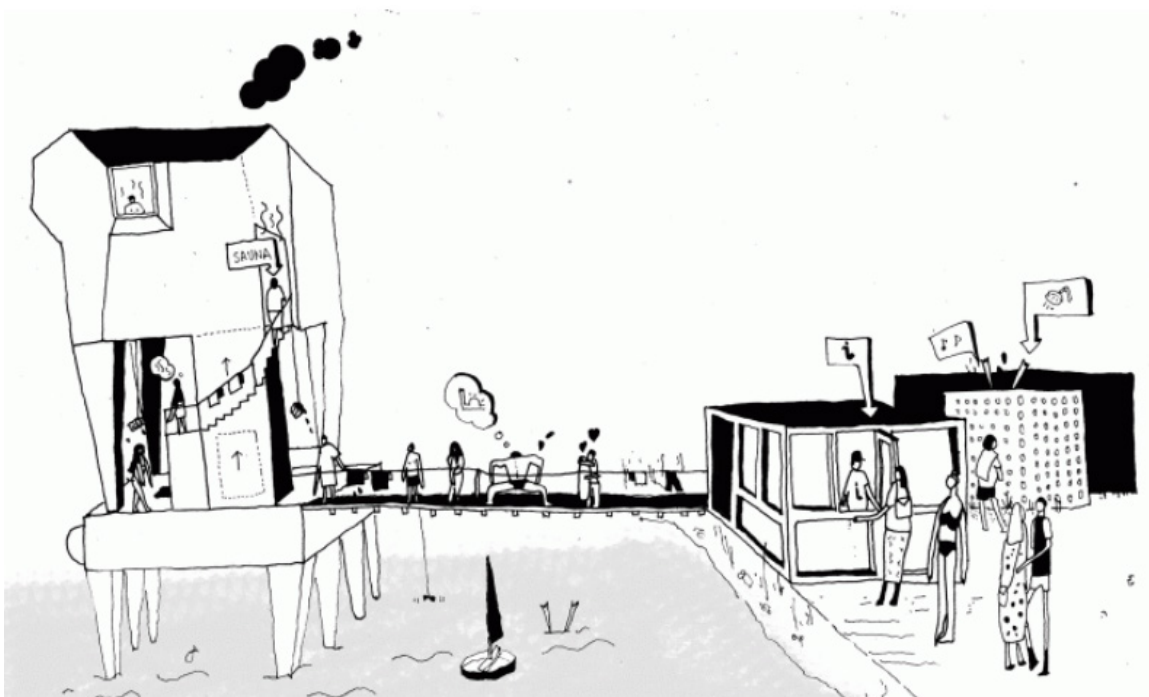
genomförande (Älvstaden c). Det som byggs i Jubileumsparken och de aktiviteter som finns på platsen beskrivs vara resultatet av dialogen med invånare, som Älvstaden beskriver som ett *"ständigt pågående samtal"* (Älvstaden b).

## Projekten & prototyperna

Flera olika projekt och interventioner har utförts under utvecklingen av Jubileumsparken, några av dessa projekt och prototyper beskrivs i detta stycke.



Figur 19. Bastun i Frihamnen. Foto: Raumlabor



Figur 20. Illustration av bygga-tillsammans processen. Raumlabor

För att utforska platsspecifika kvalitéer och relationer, anlätades företaget *Muf*, som arbetar inom konst och arkitektur och som är baserat i London. *Muf* utförde en kartläggning över existerande kvalitéer på platsen, där exempelvis befintliga konstruktioner som ansågs kunna fylla nya funktioner i Jubileumsparken inventerades (Dahl 2016). I framtagandet av prototyper anlätades även kollektivet *Raumlabor* från Berlin, som inom flera tidigare projekt arbetat utifrån samskapande inom arkitektur, där en aktivering genom användandet har varit kärnan i deras arbete. I Jubileumsparken arbetade *Raumlabor* med projektet *Badkultur/Allmänna Badet*, där den prisbelönta



Figur 21. Byggprocessen av bastun. Foto: Raumlabor



Figur 22. Illustration av bygga-tillsammans processen. Raumlabor



bastun ingår (fig.19) (Raumlabor). Raumlabor ledde också en bygga-tillsammans process med invånare genom olika DIY-handlingar (fig.20-22) (Dahl 2016). Raumlabor menar att det är nödvändigt att bevara minnet av Frihamnen för en hållbar stadsutveckling i Göteborg. Därför ville de fläta ihop gamla strukturer på platsen, både fysiska och emotionella, med nya användningar, byggnader och temporära interventioner. Att skapa en badkultur i en grov miljö som i Frihamnen, menar Raumlabor är ett sätt att förändra uppfattningen av den. Intima platser, nya fritidsupplevelser och möjlighet till kommunikation mellan människor är exempel på sådant, menar Raumlabor (Raumlabor).- Jubileumsparken. Därför ville de fläta ihop gamla strukturer på platsen, både fysiska och emotionella, med nya användningar, byggnader och temporära interventioner. Att skapa en badkultur i en 'grov' miljö som i Frihamnen, menar Raumlabor är ett sätt att förändra uppfattningen av den. Intima platser, nya fritidsupplevelser och möjlighet till kommunikation mellan människor är exempel på sådant menar Raumlabor (Raumlabor).



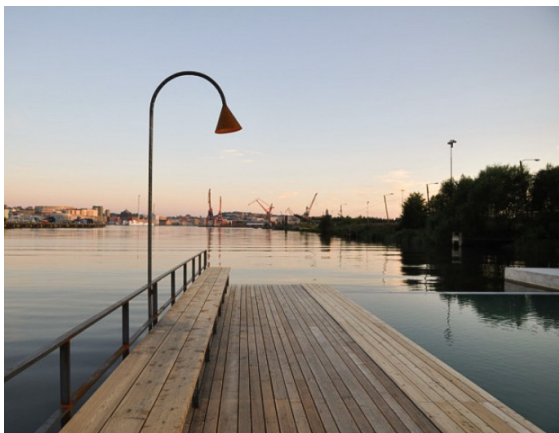
Figur 23. Sim- och Seglarskolan som drivs av ungdomar. Foto: Raumlabor

I de olika projekten har ett deltagande kunnat ske genom att vara besökare, men även som byggare, kreatör eller utvecklare. Barn har exempelvis deltagit i byggandet av en lekplats och ungdomar sköter driften av en Sim- och Seglarskola (fig.23). Målet med Sim- och Seglarskolan är att barnen och ungdomarna ska känna tillhörighet till platsen och återkomma under sin uppväxt (Älvstaden b).

Olika projekt och prototyper som skapats under utvecklingen för att utforska platsen har hittills bland annat varit:

- **Badkultur - bastu / flytande bassäng (fig.24)/ strand Rollerderdybana (fig.25)**
- **Busshållplatsen Frihamnsporten**
- **Vattenkonstverket Berget**
- **Urban odling**
- **Monumentalmålning**
- **Sim- och Seglarskola (fig.23)**

(Älvstaden c)



Figur 24. Allmänna badet med den flytande bassängen till höger. Foto: Raumlabor



Figur 25. Rollerderbybanan. Foto: Göteborg & Co

Det var när Göteborgs invånare började upptäcka och njuta av aktiviteterna som prototyperna erbjöd, som kommunen också insåg att Frihamnen inte längre var ett ödsligt hamnområde. Frihamnen hade blivit en plats av särskilt intresse för en framväxande gemenskap. Genom bygga-tillsammans processerna uppstod en större känsla av äganderätt, först hos de personer som deltog i DIY-handlingarna och sedan hos de besökare som kom för att njuta av dem (Dahl 2016). Prototyperna blev *”taktila instrument i utvecklingsprocessen”*, som skapade en atmosfär på platsen och som byggde relationer till den (Markäng 2018).

## Resultatet & kritiken

Dahl (2016) menar att det finns skillnader mellan det tillvägagångssätt som använts vid utvecklingen av Jubileumsparken och av Frihamnen. För att kunna beskriva projektet Jubileumsparken kan det inte enbart ses genom en *”nedifrån och upp plats-inspirerad designprocess”* (Förf:s övers.) och jämföras med Frihamnens *”uppiifrån och ned konceptdrivna planeringsprocess”* (Förf:s övers.). Eftersom både Älvstranden Utvecklings AB och projektet Jubileumsparken ingår i Göteborgs stad blir initiativet ett uppiifrån och ned initiativ, menar Dahl. Detta trots att utvecklingen av området genomfördes utifrån metoden Platsbyggnad som bygger på en öppenhet för medborgares deltagande. DIY-handlingarna och själva byggprocessen av prototyperna är även specifikt för projektet. Myndigheterna hade inte i beaktning vilken effekt dessa handlingar skulle få. Dahl menar att myndigheterna försummade faktumet att prototypernas värde inte låg i konstruktionerna, utan i *”de relationella kvalitéer inbäddade i dem”* (Förf:s övers.), kopplade till deltagarna och brukarna. Att spendera tid och arbeta på platsen, och att interagera med andra människor som deltog i handlingarna, menar Dahl nämligen ändrade deltagarnas uppfattning av platsen (Dahl 2016).

Markänger (2018) menar att även om Jubileumsparken skulle fungera som en testarena, gav inte detta nödvändigtvis helt fria händer i arbetet. Detta berodde på att traditionella regelverk stod i vägen för att exempelvis bevilja en hemsida för projektet. Därmed menar Markänger att det tydligt att ett förändringsarbete är nödvändigt inom Göteborgs Stad, och att de behöver säkra de kvalitéer som utvecklats under arbetets gång. Genom resultatet av den använda metoden Platsbyggnad *har* dock stadens traditionella planeringsmetoder ändå ifrågasatts menar Markänger, och därigenom har ett förändringsarbete också startats (Markänger 2018).

Dahl (2016) menar att förändringarna mellan den förberedande planen och den föreslagna detaljplanen, vittnar om den påvekan som arbetsättet och Älvstranden Utvecklings AB:s medlande funktion har haft. Responsen från planerna att åter granska beslutet om den framtida parkens placering menar hon är lovande. Prototyperna har enligt Dahl kommit att erbjuda ett *”välbehövligt kreativt motstånd”* (Förf:s övers.) mot en fastighetsspekulation och distribution, genom långsiktiga strategiska visioner och planer (Dahl 2016).

# Del 2 — Intervjuresultat

Efter en kvalitativ analys av insamlat empiriskt material, kan intervjuresultatet beskrivas med hjälp av sju teman som i sin tur berör fler ämnen. De teman som analysen resulterat i är *Konventionell planering; Konsten att inte riva; Berättelserna i en plats; Île de Nantes, Palace Quarter & Jubileumsparken; Processinriktat arbete; Vilja finns, men...* samt *Att leda processer* och presenteras i detta kapitel.

# Konventionell planering

Planerarna beskriver sina tankar och erfarenheter kring konventionell planering och några av de verktyg som den innehåller. De har olika förhållningssätt till den som verkar vara kopplade till deras yrkesroller och de verksamheter som de arbetar inom, där deras uppdrag även skiljer sig en del åt. Planerare 1 är landskapsarkitekt inom ett kollektiv, planerare 2 arbetar som projektledare inom en kommun och planerare 3 arbetar med stadsutveckling i ett större arkitektföretag. Planerare 2 och hans kollegor har valt att använda sig av en översiktsplan i projektet han arbetar med nu. Inte för att det bara blev så, utan för att den ansågs vara lämpligast som verktyg för att kunna hantera tekniska aspekter och riksintressen. Planerare 3 har upplevt en frustration över att underlag och detaljplaner har utgjort ett hinder för nytänkande. Som av henne beskrivs ha varit *”ganska styrande”* och *”bestämmande”*, samt svårt att förstå grunden till ibland. Planerare 1 menar att det kan finnas fördelar med en *masterplan* beroende på vad den baseras på. Den kan ge ett helhetsgrepp och möjligheten att lösa *”många komplexa frågor samtidigt”* i ett område. Vi talar om den i förhållande till Chemetoff's plan-guide som vid första anblicken påminner om en *masterplan*, men som i själva verket är något helt annat (Diedrich 2013).

När vi samtalar kring hur vi kommunicerar genom konventionella verktyg menar planerare 2 att en översiktsplan i Sverige egentligen skulle kunna se ut *”precis hur som helst”*, beroende på vad den fokuserar på. Planerare 3 menar att tolkningen av en översiktsplan kan bero mycket på representation och illustration, som hon menar är en komplex fråga. Även om tanken endast är att illustrera en stadsmiljö är det mycket som kan komma att bli styrt eller påverkat av den, som till exempel kan leda till att befintliga strukturer rivs som en konsekvens.

Det verkar finnas en motsättning mellan vad vi behöver av en modern miljö och de konventionella verktyg vi använder för att skapa den. Det beskrivs handla mycket om vanor som är svåra att bryta och att det finns en inställning att allt ska göras så som det alltid har gjorts. Planerare 3 menar att lagsystemet vi har idag för planering och byggande, även sträcker sig väldigt långt tillbaka, där strukturerna byggts upp under en väldigt lång tid. Svenska planlagen som används idag är till stora delar oförändrad sedan den bostadspolitiska utredningen 1947, och efter att kommunerna gavs planmonopolet. Hon menar att de konventionella verktyg som vi använder idag är otillräckliga när vi förtätar inne i städer och de komplexa miljöer som de består av. Man skulle kunna säga att de är omoderna. Vi talar om hur det kunde se ut innan exempelvis en *masterplan* började användas, kanske är *det* ett scenario att hämta inspiration ifrån? Planerare 3 ger följande bild:

*Ja, gamla stadsplaner sedan innan dess är ju fantastiska [...] det är väldigt lite reglerat, utan då litade man på att det var en duktig byggherre eller byggmästare.*

Det finns idéer och goda intentioner om hur värden säkras och hur vi skapar *”den goda staden”*, beskriver planerare 3 vidare. Men detaljplanen och planritningen klarar inte av att hantera alla de frågorna. Hon menar att *”verktyget motverkar medlen”* väldigt ofta, eller att *”medlet motverkar målet”*. Men istället för att kasta ut konventionella verktyg kan vi justera dem för att ta tillvara på de kunskaper som redan finns. Då kan små

förändringar göras först, för att se vad det kan ge. Hon tror även att det kommer ske en förändring av verktygen när marknaden går ner igen. För då kan nya aktörer komma in och ta de marknadsandelar som de stora byggföretagen inte klarar av att hantera och utveckla längre, genom de vanliga arbetsätten. Det behövs lite mer modernitet i affärsformen menar planerare 3.

## Konsten att inte riva

Förutom konventionella planeringsverktyg, talar vi även om den kultur som råder i Sverige där det anses vara enklare och mer lönsamt att riva befintliga strukturer för att bygga nytt. Jag och planerare 2 diskuterar detta i förhållande till Chemetoff's förhållningssätt på *Île de Nantes*, där det funnits ett värde i att behålla så mycket som möjligt av det befintliga (Diedrich 2013; Dierdrich Dahl 2016; Braae 2013). Samt utifrån Chemetoff's kritik mot tron om att dagens standard måste kräva stora kostnader för att anses vara tillräcklig (Chemetoff 2009a). Idag ska det ska gå snabbt och vara lönsamt när det byggs, och då kan det löna sig att riva något som egentligen hade kunnat stå kvar och användas. En utveckling som inte upplevs vara positiv av planerarna. Planerare 2 menar att det handlar om ekonomi och använder området Lugnet i Malmö som exempel. I Lugnet revs all begyggelse under 60- och 70-talen för att göra plats åt en ny, med avsikten att området skulle bli bättre. Området kom också att innehålla fler byggnader vilket var ett viktigt mål under den tiden. I grannlandet Danmark fanns under samma period inte samma möjligheter, utan de fick laga och reparera det som fanns. Resultatet blev inte som det var tänkt i Lugnet och idag anses Köpenhamns områden och byggnader vara vackra. Planerare 2 menar att det må vara lönsamt för en byggherre nu, men kostar också något för oss alla när det kommer till hållbarhet och ett slöseri av resurser.

Det verkar ligga något i estetikerna av att *laga och reparera* som tilltalar, där inte allt är perfekt. Planerare 3 verkar tycka om bilderna som jag visar på de kompletterade markbeläggningarna i *Île de Nantes* (fig.4). Bilderna visar nya plattor som kombinerats med befintlig gatsten och stora målade markeringar på asfalten som är bevarade från tiden då varven var igång. Hon tycker det är viktigt att bevara befintliga strukturer och berättar om sina erfarenheter från ett liknande projekt. Detta är ett hamnområde som nu håller på att bebyggas där hennes kontor försökte uppmuntra till att bevara fler byggnader som för platsen ansågs vara värdefulla, inte minst för platsens identitet. Varför inte utgå ifrån dem istället, menar hon, det som redan finns där?

En annan aspekt som framhålls av planerare 3 är att det tar lång tid att bygga stadskvalité. Befintliga strukturer som rivs där blandade verksamheter tvingas flytta kan ta decennier att bygga upp igen, *"om det någonsin kommer gå"*, menar hon och poängterar vidare *"speciellt om det byggs så snabbt [...] där allting nästan är jämn gammalt"*. Det är lätt att ha en vision om något som vi tror behöver byggas på nytt, när det i själva verket kanske redan finns framför oss. Planerare 3 förklarar varför vi måste vara försiktiga innan vi river befintliga strukturer:



*Det tar ju så himla lång tid att bygga stadskvalité, du kommer inte att få tillbaka den blandningen [...] När man har det redan, måste man vara så himla rädd om det.*

Planerare 1 tycker att det är viktigt att kommunen är stark och driver en demokratisk utveckling så att inte stora aktörer riskerar att ta över viktiga processer genom att köpa upp mark. Samtidigt beskriver planerare 2 att marknaden ”skriker” efter att få komma igång att bygga. Detta har påverkat det projekt han arbetar med vid tillfället för intervjun, där han menar att en mer långsam process hade varit svår att motivera för politikerna, och som han tolkar att processen för Île de Nantes kan ha varit när jag föreslår den som ett alternativ. Malmö stad behöver skapa förutsättningar för fler bostäder, och helst så snabbt som möjligt.

Det höga tempot verkar utgöra ett hot mot att befintliga strukturer och verksamheter ska bevaras och för att kunna ta tillvara på värdefulla processer. Samtidigt finns ett intresse att bevara befintliga strukturer som är högst närvarande i samtalen med planerarna. De anser att det är viktigt, men det finns olika aspekter som gör det svårt. Aspekter som de upplever att de inte alltid kan styra över eller påverka. Det verkar finnas en konflikt mellan vad vi förstår är bra för en stadsutveckling, och att det som byggs och utvecklas ska vara så lönsamt som möjligt. Men som också kommer kosta något i framtiden.

61

## Berättelserna i en plats

*”Det finns ju så mycket berättelser i en plats, även om den är risig”,* säger planerare 1. Det kanske är det man ska bygga platsen på, menar hon. Det är lätt att bli ”fysisk” i sin planering, där känslor och berättelser inte får plats. Även planerare 3 framhåller en liknande beskrivning, att det inte alltid är den fysiska lösningen som är svaret. Planerare 1 berättar om ett exempel när hon arbetade i London där invånare blivit ombedda att ta med ett eget föremål som användes i en skulptur som skulle finnas i en park i området. Hon menar att det var ett så enkelt sätt att involvera invånare på, men som också var effektivt. Ett sådant arbete menar hon kan introducera invånare inför deras roll i stadsbyggnad och göra dem medvetna om att de kan vara med och påverka den. En handling som är värdefull, även om den kan kännas som liten i stunden. Planerare 1 berättar vad hon tror att värdet kan vara i en sådan handling:

*Det kan kännas så töntigt, eller så litet liksom, men jag tror verkligen att varje sånt litet möte gör också att man kanske.. alltså varje person som då kommer dit lär ju sig antagligen också lite mer om hur stadsbyggnad funkar och vad man kan vara med och påverka. Nästa gång kanske man är mer förberedd för att komma in tidigare.*

Att be om människors tid och engagemang som vid utvecklingen av Jubileumsparken i Göteborg, gör också att människor knyter sig an till en plats på olika sätt menar planerare 3. Antingen genom att besöka den eller genom att vara med och bygga. Det kan leda till att de också börjar ha åsikter om hur den ska utvecklas. Planerare 3 ger följande bild:

*Ett ställe som var en vit fläck på kartan blir plötsligt ett ställe där jag är ibland och som jag har åsikter om. Och då kan jag plötsligt kanske börja ha åsikter om hur det ska utvecklas [...]*

Det är viktigt att föra en dialog och ha kontakt med invånare i ett projekt. Planerare 2 menar att de boende är ”experter” vad gäller deras egna område och vad de vill ha där. Därför är det viktigt att de inkluderas och får information om vad som kommer hända för att inte förlora deras förtroende. Planerare 1 menar att invånare kan känna sig exkluderade eller överkörda vid en förändring i deras område, även om platsen anses ha blivit finare eller mer välskött. Det är lätt att informationen om förändringen aldrig når de boende. Hemkänsla och trygghet i sitt eget område är något vi behöver vara varsamma med, fortsätter planerare 1. Just därför menar planerare 3 att det är viktigt att arbeta på platsen och se till att stadsutvecklingen blir för de som verkar och bor i området.

*Planera inte för alla utan planera med någon, de som är på platsen, se till att det blir deras stadsutveckling och inte nåt som händer dem bara. Platsen.. älska det du har både strukturellt och innehållsmässigt liksom.*

Våra val av arbetsätt påverkar invånares förhållande till en plats på olika sätt. Den estetiska utformningen av ett område kan gå förlorad när invånare exkluderas från förändringsprocessen. Det är viktigt hur en plats *känns*, oavsett om den är fin, mer välskött eller risig. När utvecklingen sker genom människorna kopplade till den, kan dessa handlingar influera invånare att börja ha åsikter om den som kan gynna en fördjupad demokrati.

## Île de Nantes, Palace Quarter & Jubileumsparken

Planerarna ger flera positiva responser när jag berättar om de studerade exemplen i intervjuerna. De tycker metoderna är intressanta, effektfulla och spännande som de gärna hade velat se mer av i stadsplaneringen.

## Det långa tidsperspektivet

Planerarna upplever att projektet *Île de Nantes* och samarbetet det innehöll är unikt när jag berättar om det. Just 10-års perioden som projektet pågick under beskrivs som *"fint"* och *"jättespännande"* av planerare 3. Relationskapitalet mellan aktörerna är något som hon menar säkert har spelat stor roll i arbetet, eftersom just bevarandefrågan handlar mycket om tillit och gemensamma värderingar enligt henne. 10-års perioden menar planerare 1 också kan vara en utmaning eftersom tjänstemän kommer och går, och att det kan vara svårt att hålla fast vid samma vision för ett område under så många år.

Perioden på 10 år upplevs vara lång av planerarna och jag märker att de blir lite förvånade när jag berättar om det. Jag får även intrycket att de hade tyckt om att själva arbeta med ett sådant projekt, över så lång tid. Just tidsperspektivet är något vi kommer in på flera gånger under intervjuerna. Oftast i ett sammanhang där för *lite* tid finns samtidigt som tempot på det som byggs och utvecklas ständigt ökar. En lång tidsperiod för ett projekt innebär nödvändigtvis inte att tempot är lägre, men större möjlighet kanske ges till att fördjupa sig mer i det. Planerare 3 berättar om en *"drömkund"* hon har, där tidsperspektivet är väldigt långt, och där hon har *"fria händer"*. Hon berättar att de använt sig av konst för att uppmärksamma invånarna på förändringen som kommer ske och att de testat lite olika saker. Jag upplever att hon verkar tycka det är befriande, att det ges tid och utrymme för henne att få tänka fritt och vara kreativ. I detta uppdraget verkar det vara viktigare att det som genomförs är av hög kvalitet och får ett positivt utfall, än att det ska gå så fort som möjligt. Ett arbete som förmodligen kräver ett längre tankearbete men som också kan ge högre precision i det som genomförs. Planerare 3 menar att vi inte bara kan bestämma oss för att vara innovativa, utan att det är något vi behöver tid och frihet för att kunna nå, en lärandeprocess som tar lång tid.

## God lokalkännedom som tillgång

I ett projekt som *Palace Quarter* kan vi testa idéer för att se vilken respons det får innan stora investeringsbeslut tas. Då kan vi prova nya saker, fast i en mindre skala först. De interventioner som användes i Palace Quarter var enkla, som att exempelvis ställa ut solstolar för att dra uppmärksamhet till ett torg och för att skapa en mötesplats (Hendriks 2015). Det kostar inte så mycket, det är enkelt att utföra men det ger en stor effekt menar planerare 3.

Planerare 3 menar vidare att det även finns något i det *"lokala"* som inte syns i plan, vilket är något vi kommer in på när vi talar om Palace Quarter. Vi diskuterar att det kan handla om små nyanser som ibland kan vara omöjliga att lägga märke till om du inte bor i området, eller har en relation till platsen. Tihanyi hade sitt kontor i Palace Quarter redan innan hon startade sitt experiment (Hendriks 2015; Tihanyi 2016), vilket förmodligen innebar att hon redan kände personer i området och hade en egen relation till platsen. Att ha god lokalkännedom i ett område vi arbetar med är en tillgång, och besluten som tas utifrån en sådan kunskap ger troligtvis ett bättre resultat. Saknas denna kunskap verkar det vara desto viktigare att involvera invånare som besitter den.

## Bättre att testa och göra misstag än inte alls?

De möjligheter som finns tillgängliga för projekt som kommunen ansvarar över verkar vara beroende av *hur* det drivs, och av *vem*. Göteborgs stad startade det egna bolaget *Älvsanden Utvecklings AB* i **Jubileumsparken** som skulle hantera utvecklingen (Dahl 2016; Göteborgs Stad 2012). Detta menar planerare 2 har gett nya förutsättningar för projektet, vilka i sin tur också har skapat stora möjligheter. Planerare 3 framhåller att ett bolag även kan utföra arbetet på ett lite annorlunda sätt än vad kommunen kanske tror sig kunna göra. Lösningen som Göteborgs stad valde att driva projektet på verkar vara smart på olika sätt. Ett bolag kan styra utvecklingens riktning under ett mer fast grepp. Även om det är en stor investering som kommunen har gjort när de startade bolaget, menar planerare 3 att detta säkert är något som kommer att betala sig i längden.

Jubileumsparken har en intressant *"verktygslåda"* uttrycker planerare 3, där man vänt ordningen på vad som sattes igång först. Detta eftersom arbetet vanligen påbörjas med framtagandet av en plan och som man medvetet valde att inte göra för just Jubileumsparken (Älvstaden c). Planerare 3 menar att det är bra med en återkoppling till verkligheten under tiden som en plan tas fram, eftersom det kan ta lång tid. Att kunna ta hand om alla initiativ som kommer in under tiden som man arbetar fram en plan, tycker hon är *"fantastiskt"*.

Planerare 3 menar även att det finns en spänning i att göra saker *"på riktigt"*, för att se om det funkar. I Jubileumsparken skapades olika tillfälliga prototyper för att utforska området inför det som skulle komma att bli en park (Dahl 2016), vilket kan tolkas som en viss öppenhet gentemot slutresultatet. Men det ligger även en ovisshet i vad resultatet kan bli i ett sådant arbete, där det kan bli nödvändigt att tvingas *"tänka om"*, som planerare 3 uttrycker det. Detta har Göteborgs stad visat att de kan, genom att flytta gränsen för den slutliga parken för att kunna inkludera prototyperna. Detta efter att ha insett att prototyperna och destinationerna som de skapat, hade fått ett för stort värde för invånarna för att enbart ses som tillfälliga. Något som Göteborgs stad även fått en del kritik för att inte ha insett tidigare och inkluderat redan från arbetets början (Dahl 2016). Är det bättre att testa nya sätt och göra misstag än att inte testa alls? Planerare 3 menar att arbetet i Jubileumsparken är ett slags *"pilotarbete"* där Göteborgs Stad faktiskt gjorde det som många andra talat om att göra. Därför var de kanske inte riktigt medvetna om den effekt som prototyperna skulle ge menar hon.

## Ett processinriktat arbete

Beskrivningarna av *Île de Nantes*, *Palace Quarter* och *Jubileumsparken* har fungerat som exempel på vad en innovativ metod skulle kunna vara för planerarna, som de menar består av ett *processinriktat arbete* med *öppna processer*. Metoderna bygger på en slags öppenhet gentemot den riktning som utvecklingsprocessen tar, vilken har utforskats genom platsinventeringar, designinterventioner, offentlig konst, byggda prototyper och deltagande från invånare (Diedrich 2013; Tihanyi 2016; Älvstaden b). Vad innebär ett sådant typ av arbete? Finns det utmaningar och/eller möjligheter när vi använder oss av processen som ett verktyg i en arbetsmetod?

Vi har i jämförelse med ett projektnriktat arbete mindre kontroll i ett processinriktat, som innehåller en ovisshet om vad utvecklingsprocessen kommer att landa i för resultat, vilket möjligen kan kräva en del mod. Vi kan dock fortfarande *leda* ett processinriktat arbete och *driva* det framåt. Ett projektnriktat arbete har en tydlig början och ett tydligt slut. Även om exemplen på innovativa metoder utifrån det processinriktade arbetet, *har* haft en tidsram att förhålla sig till (Diedrich 2013; Hendriks 2015; Älvstaden a), talar jag och planerare 1 om faktumet att ett sådant arbete kan visa sig behöva längre tid än vad som från början har avsatts för det. Om en process ska hållas öppen kanske även projektets tidsram behöver vara det? Detta utifrån den grad av komplexitet som projektet visar sig innehålla, eller de olika fokusområden som behöver angripas. Kanske tar en utvecklingsprocess egentligen aldrig slut? Planerare 1 vänder sig mot att ha en idé om hur en plats ser ut idag och hur den ska se ut om 30 år. Hon menar att det är en konstig idé att en stadsdel på något sätt skulle bli 'färdig', "*[...] i stort så är det ju processen som på nåt vis är intressant*", säger hon.

En utmaning i ett processinriktat arbete kan vara att slutresultatet är oklart. Då är tillit i samarbetet viktigt och att man arbetar mot samma mål. Planerare 1 menar att både beställare och utförare tvingas "*våga ganska mycket*" för att kunna släppa taget i en öppen process, vilket inte är helt lätt. Planerare 3 trycker på vikten av att eventuella konflikter måste få komma upp till ytan i ett sådant arbete. För tillit handlar enligt henne inte bara om att alla är glada och nöjda hela tiden, utan också att man är medveten om och respekterar varandras olika åsikter. På ett sätt är det mycket "*läskigare*" och kräver mycket mer när man ska lita på varandra, säger hon, och finns inte tilliten måste hela tiden förhandlingar och kontroller göras istället.

Kan erfarenheter från tidigare projekt utifrån ett processinriktat arbete ge oss mer självförtroende att våga välja och förespråka det igen för ett kommande? Vad behövs för att man ska våga börja använda mer utforskande metoder som bygger på själva processen inom stadsplanering? Planerare 3 menar att vi kan använda oss av mindre testbeds och sedan samla erfarenheter, för inte riskera för mycket. Att lägga tid och pengar på en sådan sak kan också resultera i att andra saker faller ut av sig själv, menar hon. Planerare 1 tror att en gemensam målbild om allas förväntningar i projektet är viktigt, men även vad gäller budget, som kanske även den borde hållas öppen om processen ska vara det, säger hon.

Planerare 2 upplever att det har tagit tid att fånga upp de saker som dykt upp längs vägen i projektet han arbetar med. Projektets början har varit diffus, där slutet förmodligen kommer vara likaså. Han tror att det kommer dyka upp saker efteråt, även när översiktsplanen är klar. Även fast de använt sig av en översiktsplan för området beskriver han att arbetet till viss del har varit vad han beskriver som "*alternativt*". Detta eftersom de sagt ja till processen och vill fånga upp de saker som dyker upp längs vägen. Han ser sig själv fungera mer som en processledare än projektledare i det ansvarsområde han har nu. Några uppdrag har inte direkt legat på honom, men han gör dem ändå, berättar han. Ett arbete som han beskriver kan ta tid, men som han upplever att det inte alltid finns förståelse för. Han menar att det är hans uppgift att driva projektet framåt, vara samordnare och samföra olika aktörer som exempelvis medarbetare, markägare, byggherrar eller arkitekter. Men inte att driva projektet i en viss riktning. Så här beskriver han förhållningsättet de haft:

*Vi har en översiktsplan och plötsligt händer det en massa grejer som vi fångar upp, så översiktsplanen skulle egentligen ha varit klar för 2 år sen, men det gick inte för det var så mycket annat som var på väg. Så vi tog.. alltså sa ja till processen så att säga.*

### Att kommunicera en öppen process

Planerare 1 beskriver att det inte alltid är så lätt att navigera mellan *projekt* och *process*, då mycket är projektbaserat. Man ska kunna presentera vad som ska göras. Även om arbetet utifrån en öppen process med nya metoder kan ge ett bra resultat, kan det ibland vara svårt att argumentera för att sådana processer bör prioriteras menar hon. Detta beror på att man inte riktigt vet *hur* det ska presenteras för beställaren. Just därför är förtroendet och en god relation mellan beställare och utförare jätteviktig menar hon.

Planerare 3 berättar om den arbetsmetod hon utvecklat där man först och främst tittar på vad som redan finns på platsen. Då finns risk för att kunden kan uppleva att en plan ser tom ut i ett tidigt skede, berättar hon. Därför kan kunden få intrycket av att de inte har gjort sitt jobb, menar hon, vilket är en utmaning. Gestaltningen är något som ska utvecklas fram, fortsätter hon, men som kanske inte är det viktigaste från början.

Hur ska ett processinriktat arbete kommuniceras när man inte vet hur det slutar? Här spelar förtroendet i kommunikationen och i relationer återigen en stor roll för att beställaren ska känna sig trygg under arbetets gång. Förväntningar från beställaren och vad hen möjligen är van vid att få presenterat vid ett förslag, kan vara exempel på vad som kan försvåra en användning av nya metoder inom stadsplanering. En beställare kan uppleva att en plan ser tom ut i ett tidigt skede, när den valda metoden för arbetet egentligen fokuserar på något annat. Innovativa metoder kan istället bygga på processer som medvetet hålls öppna, där befintliga verksamheter och platsspecifika kvalitéer stärks, och inte nödvändigtvis på att presentera en plan fylld med *nya* strukturer. Behövs mer tydlighet kring vad avsikten är utifrån en ny metod och vad den fokuserar på eller inte?

## Vilja finns, men...

Det finns en vilja att använda nya metoder i stadsplanering inom både kommuner, företag och på individnivå. Det finns en förståelse för att det är viktigt, men ändå är det väldigt svårt. Planerarna beskriver att formen som stadsplaneringen utförs inom går ut på att inget ska förändras, ofta i flera led, vilket gör att olika hinder uppstår på vägen när nya sätt ska användas. Jag upplever att det finns en viss uppgivenhet närvarande när jag talar med planerarna om just detta, samtidigt som de visar en tro om att det faktiskt går om man vill. Planerare 1 ger exempel på samarbeten de haft med

förvaltningar som talat mycket om att vilja arbeta utifrån nya sätt, men allt som gick utanför normen blev ”jättekomplicerat”, berättar hon. För att gynna en transparent och öppen kommunikation ville de exempelvis skapa en blogg som var kopplat till projektet. Hon beskriver att det inte gick eftersom det innebar en halvårsprocess att bara få en hemsida. Ramavtal har även gjort att påbörjade projekt med värdefulla relationer måste avslutas även fast ansvarande projektgrupper inte velat det. Vidare framhåller hon sin upplevelse av att det även råder en viss okunskap om vad ett processinriktat arbete kan vara och ge. Hon berättar att hon och hennes kollega brukar tänka att det handlar om att ta små ”babysteps” för att gå framåt i en utveckling.

Planerare 2 menar att även om vi försöker finna andra vägar att driva processer på i exempelvis en kommun, finns det fortfarande en organisation som driver det hela väldigt kraftfullt. Han menar att man då ändå kan testa att se hur långt man kommer i den processen, till slutpunkten, eller om man tvingas stanna upp på vägen. Planerare 3 menar att kommuners organisationer utifrån ett ’stuprör’ lätt gör att relevanta frågor hamnar mellan olika avdelningar, vilket kan göra det svårare att ta tillvara på nya tankar och användandet av nya metoder. Hon menar att mycket handlar om vår inställning och vart vi riktar vår uppmärksamhet, som exempelvis bara genom att tala om investeringar istället för kostnader. Hon menar att det finns en tendens att de som arbetar med planer känner sig maktlösa på grund av politiska skäl och fastighetsägares motiv, vilket kan göra att de tror att de inte har så mycket makt, som hon menar att de egentligen har. Att vilja något och styra det i en viss riktning handlar också ibland om ”en roll att ta sig” säger hon. Det finns en struktur och en vana som behövs arbetas emot, ett arbete som kräver lite tålamod beskriver planerare 3 vidare. Att arbeta mer pragmatiskt kan vara en lösning, en kommun kanske inte kan arbeta med vissa frågor, men ett bolag kanske kan det? Plan- och bygglagen kan också vara mycket mer flexibel än vad vi låter den vara, säger hon. Hon beskriver vidare att hon ändå tycker att det syns en vilja i att försöka hitta andra sätt att arbeta på i jämförelse med tidigare.

*Jag tycker ändå att det känns som att det finns en kunskap och förståelse, sen har vi liksom inte hittat sätten än.*

# Att leda processer

## Tvärdisciplinära kompetenser

Typen av roll där vi *"sitter på vår kammare och ritar"* menar planerare 2 vara över, *"tack och lov"*, tillägger han.

Att arbeta i en process är en annan typ av uppgift än vad vi möjligen är vana vid. Den kan istället fokusera på att arbeta utifrån tvärdisciplinära kompetenser i ett samarbete. Den kan även innebära att vi behöver erkänna vår egna rolls begränsningar, eller att tillkännage ett uppdrag åt någon annan, med en mer lämplig kompetens, vilket kanske även kan kräva en del självinsikt. Vem ska driva vilka processer och utifrån vilken kompetens? Planerare 3 menar att ett processinriktat arbete kräver en annan roll, ett annat tankesätt och en annan kunskap där man behöver *"koppla ihop sig"* med andra kompetenser. Stadsutveckling handlar mycket om organisation och samverkan men också om att använda olika tvärdisciplinära ingångar menar hon.

Planerare 1 beskriver att hon upplevde att formen som landskapsarkitekt på ett arkitektkontor efter examen var en ganska *"färdig"* form. Demokrati, social hållbarhet och stadsutveckling kopplat till kultur var något som hon och hennes kollega ville arbeta med, men saknades i den praktik som fanns tillgänglig då. I en yrkesroll vid användandet av nya metoder, menar hon att vi som yrkesverksamma inom landskapsarkitektur behöver inse att vi inte kan lösa alla frågor själva. Detta eftersom stadsbyggnad idag förväntas lösa så många olika typer av frågor. Hon menar att det behövs tvärdisciplinära kompetenser utifrån ett team med flera olika roller, och att utbildningarna behöver innehålla mer av dessa frågor för visa att de är viktiga. Hon framhåller att det egentligen är underligt att vi skulle försöka lösa frågor som vi inte är utbildade för, och ger ett exempel:

*Samtidigt som vi utvecklar en stadsdel så ska vi minska  
arbetslösheten, det är ju inte jag rustad för överhuvudtaget,  
det måste ju vara någon annan som kan det bättre!*

## Nedifrån och upp

En nedifrån och upp process kan ta form på olika sätt. Den kan utvecklas utifrån ett medborgareinitiativ, i sällskap med en uppifrån och ned process, men den kan även bli en ojämlig process. Det är enkelt att tro att en sådan process alltid skulle vara positiv, där exempelvis invånares röster och handlingar aktivt kan involveras under arbetets gång. Men det verkar vara komplicerat. Vi behöver ta ansvar för de dialoger vi skapar med invånare. Vilket får mig att fundera över vilken sorts kompetens det kan kräva.

Planerare 1 menar att bara för att något görs utifrån en nedifrån och upp process betyder inte det att detta gynnar en demokratisk process. De som driver den kan vara välorganiserade och ha specifika åsikter som kan bli exkluderande, säger hon. Planerare 3 menar att arbetet behöver utföras både utifrån ett nedifrån och upp perspektiv, men också utifrån ett uppifrån och ned. Båda två behöver köras samtidigt och parallellt för att dra nytta av varandra. Hon menar att det är viktigt att vi i vår yrkesroll tar ansvar för



det arbete vi skapar i en dialog med invånare och att det sköts på ett bra sätt för att inte förlora deras förtroende. Vi diskuterar vilken typ av kompetens som kan behövas när vi arbetar med just ett nedifrån perspektiv. Är exempelvis en social kompetens nödvändig då undrar jag, när vi behöver föra en professionell men kanske även personlig dialog med invånare för att skapa en bra kontakt? Planerare 3 svarar att hon tror att vi behöver arbeta i en slags *"direkthet"* med en viss öppenhet och flexibilitet inför vad som kan dyka upp. Men även ha förmågan att lösa frågor efterhand när saker kanske inte blev som man hade tänkt sig. Hon menar att det är viktigt att den typen av uppgifter känns roliga, men att det även kräver en social kompetens.

### Ett nära arbete på platsen

Samtliga exempel på innovativa metoder innehåller ett nära arbete på den fysiska platsen. Kan detta vara ett arbetsätt att använda mer, och vad kan ett sådant arbete resultera i? Att vara på platsen varje dag på ett kontor kan absolut vara ett bra arbetsätt, tror planerare 3. Hon menar även att det är grundläggande att göra observationer och intervjuer *innan* vi kan ta fram en vision för ett projekt. Planerare 1 beskriver att hon tycker det är intressant att skapa gestalningar utifrån ramar som vi förstår. Att befinna sig i en fysisk miljö som tolkas i vårt arbete menar hon är en sådan ram.

Planerare 1 berättar vidare om några av de gestaltningarna som de gjort och som hon menar hade sett helt annorlunda ut om de inte hade varit på platsen och utgått från deltagarna. Hon tror även att när vi befinner oss på platsen får vi tillgång till något som är mer än den vanliga analysen, genom en *egen* relation till den.

*Jag tror att det handlar om att man befinner sig mycket på platsen, alltså kanske själv bygga en relation till platsen som är mer än... den liksom, vanliga analysen man gör.*

Våra egna observationer och upplevelser, samt de personer vi involverar i arbetsprocessen, verkar påverka den design vi sedan väljer att göra. Att identifiera platsspecifika kvalitéer och behov är vara svårt när vi är distanserade från platsen vi arbetar med. Att leda processer som de studerade fallen innehåller, bygger även mycket på att vara på platsen eftersom verktygen utgår från nuet och de befintliga materialen. För att identifiera och förstå vilka kvalitéer och behov som finns, kan *ett* verktyg vara att ställa oss själva frågan vad vi som yrkesverksamma i landskapsarkitektur skulle tycka att detta var? Kanske kan vi avsätta tid för att medvetet försöka stiga in i rollen som brukare och använda dessa erfarenheter i vårt arbete? Genom att skapa egna relationer till platsen och med brukare, kan vi möjligen även nå *kärnan* i hur den används, vilket kan resultera i hållbara lösningar.

# Diskussion & slutsatser

I detta kapitel diskuterar jag undersökningens resultat i förhållande till arbetets syfte, frågeställningar och teoretiska ram. Reflektioner och slutsatser, samt förslag för vidare forskning ingår även i detta kapitel.

# Innovativa metoder växer ur kreativa utvecklingsprocesser över tid

Fallen *Île de Nantes*, *Palace Quarter* och *Jubileumsparken* bär alla på sin berättelse om bakgrunden till den använda metoden. Det innovativa beskrivs vara resultatet av en utvecklingsprocess och ett kreativt tänkande som oftast pågår under en längre tid, samt förmågan att använda det existerande på ett nytt sätt. Alexandre Chemetoff (2009b) beskriver att det tog lång tid innan han i sin karriärväg visste vad han skulle göra, men att han sedan bestämde sig för att utöva arkitektur på ett sätt som var *fritt* och *öppet* mot världen. De 12 konstprojekten som utfördes i *Palace Quarter* var resultatet av lärdomar som Dominika Tihanyi fått från ett tidigare projekt, vars filosofi hon sedan utvecklade genom sin doktorandstudie. Chemetoff och Tihanyi utvecklade sina tankar, teorier och strategier över lång tid, vilka resulterade i skapandet av nya metoder. Just tidsaspekten är något som planerarna kommer in på flera gånger i våra samtal. Oftast i ett sammanhang av att för lite tid finns, samtidigt som tempot på det som byggs och utvecklas ständigt ökar. Planerarna menar att det är svårt att finna tid till uppgifter som de önskar att de hade kunnat ägna sig mer åt, som exempelvis att fokusera på platsspecifika kvalitéer och frågor kopplade till social hållbarhet. Planerare 3 menar att vi behöver tid och frihet för att kunna vara innovativa, och att detta är inte bara något vi kan bestämma oss för att vara. Det är en lärandeprocess som tar lång tid.

12

## Metodernas karaktär – plats & identitet

### Metoderna formar de fysiska miljöerna

Resultatet visar att de innovativa metoderna utgår från det befintliga på platsen i arbetet. Grunden för en hållbar stadsutveckling ligger dessutom i att ta tillvara på existerande värden, som även kan bidra till platsens unika karaktär och egenart (Ahlberg 2012). På *Île de Nantes* användes verktyget *plan-guide* för att kartlägga existerande kvalitéer och aktiviteter på ön. Kartläggningen användes sedan i olika designinterventioner som styrdes utifrån riktlinjen att bevara så mycket som möjligt av vad som redan fanns på platsen. Vid behov kompletterades de befintliga

materialen och strukturerna med nya, vilket skapade ett unikt uttryck för ön *Île de Nantes*. Förändringarna utifrån de utförda designinterventionerna är diskreta och subtila (Diedrich 2013). Stora delar av *Île de Nantes* är fortfarande igenkännbara från varvsindustrins tid. *Île de Nantes'* nya utformning knyter an till platsens förflutna, identitet och industriella arv. Samtidigt som den får ett helt nytt och unikt utseende genom den använda metoden som formar den fysiska miljön. Detta sker genom både bevarandet och genom kompletterandet av befintliga material och strukturer.

I programmet *Palace Quarter* testades olika idéer för utvecklingen av området genom att testa olika konstverk. Under de 12 konstprojekten målades välkända mönster och citat upp på gator, solstolar placerades ut på ett torg, skyltar med berättelser sattes upp och innergårdar transformerades tillsammans med boende. Även om programmets huvudsakliga syfte var att aktivera invånare och få dem att engagera sig mer i sin utemiljö, kom konstinterventionerna att förändra området på olika sätt. Konstprojekten har troligtvis även upplevts som ett oväntat och roligt inslag i den annars relativt innehållsfattiga miljön, där tidigare fokus legat på gator och parkering (Tihanyi 2016).

I *Jubileumsparken* skapades de tillfälliga prototyperna för att utforska platsspecifika kvalitéer och relationer på platsen. Metoden *Platsbyggnad* skulle göra det möjligt för invånare att delta i utvecklingen av den kommande parken. Det utfördes en kartläggning över existerande kvalitéer, där befintliga konstruktioner inventerades som ansågs kunna fylla nya funktioner. I projektet *Badkultur/Allmänna badet* byggdes bland annat en bastu där kollektivet *Raumlabor* ville fläta ihop gamla strukturer på platsen med nya användningar, byggnader och temporära interventioner. En intim plats som bastun, skulle förändra uppfattningen av den annars grova miljön som Frihamnen består av. De tillfälliga prototyperna är nybyggda inslag i Frihamnshamnområdet, som både flätats ihop med de gamla strukturerna, och som även framhävs i kontrast mot den äldre industrimiljön.

De studerade fallen visar hur metoderna på olika sätt format de fysiska platserna, men med en gemensam nämnare: att bygga vidare på det befintliga, såsom fysiska strukturer och material, samt utifrån kulturella och sociala aspekter kopplade till den fysiska miljön. Det verkar alltså inte handla om att vilja *konservera* arkitekturen *eller* det förflutna. Utan snarare att bygga vidare på det för att tillgodose nya behov i staden, men fortfarande behålla en länk till stadens förflutna. Detta menar Ahlberg (2012) kan bevara källan till stadens egna historia, men som också kan hjälpa till att bekräfta stadens framtid (Fernández Águedas 2014).

## Bevara istället för att riva – Vad händer då?

De innovativa metoderna bär på förmågan att bygga vidare på det befintliga utifrån olika riktlinjer, mål och strategier. Metoderna kontrasterar mot verktyg i den internationella stadsplaneringen, där exempelvis en *masterplan* istället tar lite hänsyn till befintliga strukturer som rivs (Giddings & Hopwood 2011; Jarzombek 2008). Genom de innovativa metodernas förmåga att bevara, komplettera och utveckla existerande strukturer och värden kan även ett resurssparande nås i planeringen. Detta kan verka logiskt och

ordinärt, men är även aktuellt vad gäller miljö- och hållbarhetsfrågor i stadsutveckling, där en *“business as usual”* beskrivs vara ett hot mot vår miljöns begränsade resurser (Magdoff & Ballamy Foster 2011). Hållbar stadsutveckling som bygger på att bevara verkar vara långt ifrån en självklarhet i internationell, men även i svensk konventionell stadsplanering. Planerarna beskriver att mycket rivs för att det anses vara mer lönsamt och mer effektivt, som också kommer att kosta något i framtiden enligt planerare 2. Man skulle kunna tro att vi dragit mer lärdom från de citysaneringar som utfördes under 1950-talet i Sverige, vilka dessutom följdes av en period med eftertanke (Ahlberg 2012). Planerare 2 kommer in på ämnet genom området Lugnet i Malmö där all bebyggelse revs under 60- och 70-talen. En rivning som följdes av ånger när vi idag jämför dessa områden med exempelvis Köpenhamn, som istället tvingades bevara många gamla byggnader av ekonomiska skäl. Plan- och bygglagen (PBL) som ska styra svensk stadsplanering har till uppgift, förutom att främja en god livsmiljö, även se till att förändringar i bebyggelsen *görs varsamt*, så att *befintliga karaktärsdrag tillvaratas* (Mattson & Hagander 2012). Ett mål som är svårt för mig att få ihop med det som planerarna berättar om, att mycket istället rivs, och som även visar på en konflikt mellan vad vi förstår är bra för en stadsutveckling, och att det som byggs och utvecklas ska gå snabbt och vara så lönsamt som möjligt. Konkurrerande målformuleringar som kan leda till att planeringen förlorar sin styrförmåga att påverka en hållbar stadsutveckling (Vogel 2016). I projektet *Île de Nantes* lyckades man bevara befintliga strukturer samtidigt som ett högt arbetstempo hölls (Diedrich 2013), vilket visar på att det ena inte nödvändigtvis måste utesluta det andra.

Magdoff och Ballamy Foster (2011) anser att människor och miljön måste sättas före ekonomisk tillväxt. Förutom ett resurssparande, kan även andra värden och kvalitéer tillvaratas genom att bevara befintliga strukturer, som är kopplade till de människor och verksamheter som finns på platsen. Dessa värden ingår i platsens *speciella förutsättningar* (Ahlberg 2012), vilka istället kan utvecklas istället för att rivas. Planerare 3 menar att stadskvalité tar lång tid att bygga. Befintliga strukturer som rivs där blandade verksamheter tvingas flytta, kan därför ta decennier att bygga upp igen. Hon menar att det är svårt att få tillbaka den blandningen, som har byggts upp över så lång tid och att vi just därför måste vara rädda om en sådan kvalité. Ahlberg (2012) menar att dessa värden är *icke förnyelsebara*, vilket ställer krav på en ökad medvetenhet hos beslutsfattare och olika aktörer i stadsplaneringen, men även krav på bra underlag, där platsens kvalitéer integreras tidigt i planprocessen.

## Identitet & Sociala aspekter

De studerade fallen innehåller olika aspekter eller värden som är kopplade till människans identitet och hennes relation till en plats. Dessa värden ligger bland annat i bevarandet av befintliga strukturer som har en avgörande roll för människans identitet och hemkänsla (Ahlberg 2012), men även i det praktiska deltagandet i utvecklingen som skapar relationer till platsen, och ökar engagemanget för den.

Resultatet visar att sådana aspekter kan vara svåra att ta på, men är även avgörande för hur väl ett projekt tas emot av invånare. Syftet för de använda metoderna har format de fysiska miljöerna, men också inkluderat invånare i utvecklingsprocessen. Invånare har

påverkat platsens nya utformning genom sitt deltagande, och därigenom blivit *en del* av den. Detta har skapat nya relationer till platsen, eller stärkt de relationer som redan fanns. Utifrån synen på hur medborgardeltagande vanligen tar form i stadsplanering, eller snarare inte gör det (Henecke & Kahn 2002), är detta en egenskap hos metoderna som är unik och värdefull.

Genom byggandet av prototyper utifrån en nedifrån och upp process vid utvecklingen av *Jubileumsparken*, uppstod en känsla av *äganderätt* hos deltagare och brukare (Dahl 2016). Känslan av äganderätt kan leda till att invånare börjar ha åsikter om hur en plats ska utvecklas. Planerarna menar att byggandet av prototyper i Jubileumsparken, representerade handlingar som kan introducera invånare inför deras potentiella roll i stadsbyggnad, och som kan göra dem medvetna om att de kan vara med och påverka den. De boende är experter vad gäller deras egna område och vad de vill ha där. För att värna om hemkänsla och identitet kopplat till plats, är det därför viktigt att stadsutveckling blir för de boende och att de känner sig delaktiga. Då kan det vara viktigt att arbeta *på* platsen, och att planeringsprocessen inkluderar de som verkar eller bor i området. Om invånare känner sig exkluderade vid förändringar i sitt område kan detta leda till att platsen inte *känns* bra. Då spelar det ingen roll hur den ser ut, även om den anses vara mer fin eller välskött. Ett sådant fall vore ett misslyckande av arbetets resultat, där själva utformningen i sig helt kan mista sitt värde. För att undvika detta är det viktigt att de som använder platsen får influera den nya utformningen genom att delta i utvecklingsprocessen, och därigenom känna att de även blir en del av den.

I *Palace Quarter* beskrivs konstprojektets tillfällighet och lekfullhet ha hjälpt till att skapa tid och rum för diskussion och lärande, vilket initierade ett meningsfullt engagemang mellan de boende och platsen (Tihanyi 2016). Även fast experimentet sägs ha haft en positiv effekt på invånarnas syn på sin utemiljö, finns även en del kritiska röster som menar att de utförda konstprojekten inte haft så stor effekt (Hendriks 2015). Detta värderas utifrån att endast två av konstprojekten inkluderades i *stadens* slutgiltiga planer. För att använda Hendriks (2015) uttalande om konstprojektets effekt som ett exempel, skulle frågan kunna ställas om vad man utgår ifrån vid en sådan värdering, och var bilden av den enskilda människan får plats i den? Planerare 1 och 3 menar att det är lätt att bli *"fysisk"* i sin planering, där känslor och berättelser inte får plats. Frågan är om just detta händer vid en sådan värdering, när fokuset läggs på *stadens planer*. Programmet *Palace Quarter* byggde på att väcka invånares intresse för sin utemiljö, främja social aktivitet och att aktivera offentliga platser. Detta tycks konstprojekten utifrån litteraturen och bilderna ändå illustrera.

De innovativa metodernas arbetsprocesser tar tillvara på hemkänsla, identitet och relationer kopplade till plats. För att åstadkomma detta krävs varsamhet och ett genuint inbjudande för invånares deltagande, vilket inte alltid är en självklarhet (Ahlberg 2012; Henecke & Kahn 2002). Kanske skulle metoderna kunna fylla en sådan avsaknad i nuvarande planering.

# Planerarnas syn på att använda innovativa metoder

De innovativa metoderna bygger på en öppenhet gentemot den riktning som utvecklingsprocessens tar i arbetet, vilket planerarna tolkar vara ett *processinriktat arbete*. Planerarna tycker metoderna är intressanta, effektfulla och spännande, vilka de gärna hade sett mer av i planeringen. Planerarna visar en öppenhet och är intresserade av att diskutera metoderna och de olika aspekter som är kopplade till dem. Det beskrivs finnas en spänning i att göra saker *“på riktigt”* för att se om de funkar. I arbetet utifrån öppna processer, kan det uppstå tillfällen då man tvingas tänka om, det kan även innehålla en ovisshet om vad slutresultatet kan leda till. Detta beskrivs vara en utmaning eftersom planerarna upplever att man tydligt måste kunna visa vad som ska göras i ett projekt, som även förväntas innehålla ett tydligt slutresultat. Det är svårt att veta *hur* det processinriktade arbetet ska presenteras för beställaren.

## Är innovativa metoder tidskrävande?

Projektet som planerare 2 arbetar med vid tiden för intervjun, har till viss del varit vad han beskriver som *“alternativt”*. I arbetet ser han sig själv fungera mer som en processledare än som projektledare. Han och hans kollegor har sagt ja till en process som innebär att fånga upp olika saker som dyker upp längs vägen, vilket även har gjort att översiktsplanen har tagit lång tid att ta fram. När jag föreslår metoden som användes på *Île de Nantes* och frågar om han anser att ett liknande arbetsätt skulle gå att använda för projektet han arbetar med nu, menar han att det skulle vara svårt. Detta eftersom tempot behöver vara så högt, där även en marknad ställer olika krav. Han tolkar arbetsprocessen på *Île de Nantes* vara långsam. Diedrich (2013) menar att designteamet och offentliga företaget SAMOA genom ett nära samarbete arbetade under ett högt tempot i projektet *Île de Nantes* (Diedrich 2013). Vid tillfället för intervjun har jag fördjupat mig i de studerade fallen, och vet att arbetet på *Île de Nantes* utfördes under ett högt tempo. För någon som inte fördjupat sig i metoden är inte detta en självklarhet. Det som är intressant i detta sammanhang är inte att värdera tolkningen av metoden, utan snarare att titta på det spontana intrycket som gavs, att metoden var långsam. Även om projektet *Île de Nantes* sträckte sig över 10 år, var området för utvecklingen väldigt stort, vilket även innefattade ett byggande av bostäder, kontor, verksamheter och offentliga faciliteter. En lång tidsperiod för ett projekt behöver inte nödvändigtvis innebära att arbetstempot är lägre, men det kanske kan ge större möjlighet till att fördjupa sig mer i projektet? Upplevs innovativa metoder som tidskrävande, eftersom de fokuserar på att bevara det befintliga och bygga vidare på det, men även på att involvera invånare? Skulle detta isåfall kunna vara ett hinder för att använda dem?



Troligtvis skulle arbetsprocessen utifrån nya metoder i planeringen till en början kunna upplevas vara mer långsamma i jämförelse med de verktyg och arbetsätt vi har idag. Den fortsatta användningen av konventionella verktyg handlar även i stor utsträckning mycket om vanor, enligt planerarna. Det kan ta tid att göra förändringar i ett system som utvecklats fram över en väldigt lång tid (Hagander 2012). Att använda nya sätt i planeringen kan säkerligen vara knepigt, men verkar inte heller vara ett nytt fenomen. Förändringar i vårt lagsystem har varit knepigt även om man blickar tillbaka i historien, redan vid PBL 1947 som då ansågs vara för komplicerad. Ett fenomen som även kommer att fortsätta i framtiden, eftersom vår verklighet och våra värderingar ständigt förändras (Hagander 2012). De nya sätt som 1947 ansågs vara komplicerade, är idag inkörda arbetsätt utifrån samtalen med planerarna. Alltså är det kanske inte enbart här en problematik med ett användande av nya metoder ligger, utan även i andra aspekter.

## Öppna processer

Det processinriktade arbetet innehåller en ovisshet om vad utvecklingsprocessen kommer landa i för slutresultat. Detta i motsats till ett projektnriktat arbete, som innehåller en tydlig tidsram med en början och ett slut. En *öppen process* kan innebära att vi tvingas släppa kontrollen om vissa saker. Vi kan dock fortfarande *leda* arbetet och *driva* det framåt. Planerare 1 menar att både beställare och utförare tvingas "*våga ganska mycket*" för att kunna släppa taget i ett processinriktat arbete. Det kräver tillit, bra kommunikation och en gemensam målbild om varandras förväntningar i projektet. Även om ett processinriktat arbete kan kräva en del mod av oss, menar planerare 1, att det är processen som i det stora hela ändå är det intressanta.

Henecke och Kahn (2002) menar att det finns en fördom kring att medborgardeltagande tar mycket tid i planeringsprocessen, där de menar att motsatsen snarare blir fallet. Planerare 1 lyfter vikten av att involvera invånare eftersom det kan introducera dem inför deras roll i stadsbyggnad. Jag kan inte låta bli att fundera över *vem* det är som anser att medborgardeltagande tar mycket tid i planeringsprocessen, och *varför*? Konventionell stadsplanering utförs ofta av en expertledd grupp med politiker genom ett uppifrån och ned perspektiv, både i svensk planering (Henecke Kahn 2002; Dahl 2016), och i en internationell (Giddings & Hopwood 2011, Diedrich & Dahl 2016). Politiker, planerare, arkitekter och byggherrar har behov av att hävda sig i en internationell konkurrans (Ahlberg 2012). Kan fördomen om att medborgardeltagande skulle vara tidskrävande, bero på beslutsfattares syn och oförmåga att släppa taget om en arbetsprocess och visionen för ett projekt? En vision, som både översiktsplanering (Mattsson & Hagander 2012) och *masterplanning* innehåller (Jarzombek 2008; Giddings & Hopwood 2011). Kan detta vara ett hinder för att innovativa metoder ska användas, som bygger på att använda öppna processer och ett inkluderande av invånare? Det processinriktade arbetet skulle av många säkert kunna upplevas som utmanande, som nästan verkar kräva en slags kraftansamling och vilja för att verkligen kunna genomföras. I gengäld verkar ett fokus på öppna processer i arbetet, vara väldigt givande och ge intressanta resultat.

# Små hinder & stora fallgropar

Planerarna beskriver att de gärna hade sett innovativa metoder användas mer i stadsplanering. Det finns en vilja att testa nya metoder inom både kommuner, företag och på individnivå. Problemet ligger inte i planerarnas varken vilja eller ovilja att använda nya metoder, utan i flera andra faktorer som gör det svårt. Det finns en vilja i planerarnas beskrivningar under intervjuerna, men som ofta följs av ett *men...* ett men som består av flera olika små hinder och några större fallgropar. Dessa hinder verkar bland annat ligga i det höga tempot i planeringen, traditionella regelverk och system som står i vägen för nya sätt, samt svårigheter kring hur arbetet ska kommuniceras. De stora fallgroparna har sin grund i olika vanemönster i planeringen som kräver vilja och mod för att brytas. Planerarna visar dock en tro på att det faktiskt går om man vill, genom att ge flera olika exempel.

## Det höga tempot

Ahlberg (2012) menar att vi behöver tidsdjup och jämförelser för att förstå varför en stad ser ut som den gör. Samtidigt ger planerarna bilden av det höga tempo som finns i planeringen, där lite tid för reflektion verkar få plats. Ett tempo som verkar vara ett hot mot att befintliga strukturer och verksamheter ska bevaras, och där lite tid finns över till att ta hand om värdefulla processer. Detta är något som planerarna önskar såg annorlunda ut, men som de upplever att de inte alltid kan styra över eller påverka. Anledningen till detta verkar ligga i att det som byggs måste gå snabbt och vara så lönsamt som möjligt, vilket leder till att byggnader som egentligen hade kunnat stå kvar och användas, istället rivs.

Detaljplanprocessen ska garantera ett inflytande och en rättssäkerhet för berörda myndigheter, allmänheten och olika intressenter. Processerna för hantering av bygglov och planläggning ska samtidigt utföras *så snabbt som möjligt*, vilket skapar en konflikt mellan två olika målsättningar (Mattson & Hagander 2012:45; Kalbro et al. 2012:17; Adolfsson & Boberg 2015). Här bär även byggindustrin ett visst ansvar, eftersom den trycker på en snabb och effektiv planeringsprocess, som även försvårar ett genuint implementerande av medborgardeltagande i planeringen (Henecke Kahn 2002). Planerare 2 uttrycker att trycket från byggindustrin och en marknad som velat komma igång att bygga, har påverkat det projekt han arbetar med vid tiden för intervjun. Han försöker göra sitt bästa att inkludera invånares önskemål, och samtidigt följa politikens beslut, något som inte verkar vara en helt okomplicerad uppgift.

Mattson och Hagander (2012) menar att kommunens planeringsinsats riskerar att bli splittrad om översiktsplanen inte redogör för finansiering för den långsiktiga utvecklingen. Rationalitet i bebyggelseutvecklingen, god hushållning med mark och

ekonomi kan då vara aspekter som påverkas som följd. Planerare 1 menar att det är viktigt att kommunen är stark och driver en demokratisk utveckling genom att inte låta stora aktörer köpa upp mark. Hon menar att viktiga processer bör drivas av kommunen, och inte av stora privata aktörer. Samtidigt är kommuner i vissa fall beroende av privat investeringsvilja, vilket gör att deras avvägning mellan olika intressen i översiktsplanen bör ifrågasättas (Henecke Kahn 2002; Vogel 2016). Den vinstdrivande byggindustrin verkar nästan trycka in kommuner motvilligt i ett hörn, där kontrollen över värdefulla processer verkar gå förlorade. En byggindustri som även beskrivs skapa för lite variation i boendemiljön utifrån förenklade koncept som inte lever upp till ett socialt hållbarhetsperspektiv (Palm 2016). Samtidigt är det kommunerna som har planmonopolet där detaljplanen ska främja en ekonomisk byggproduktion och reglera bebyggelsemiljön (Mattson & Hagander 2012; Kalbro et al. 2012; Adolfsson & Boberg 2015). Eftersom kommuner har planmonopolet verkar de spela en stor nyckelroll i användandet av nya metoder och för en demokratisk planering, där de behöver vara starka. Risken verkar annars vara att planeringsprocesser kan tunnas ut och bli avpolitiserade (Vogel 2016). De innovativa metodernas uppskattande tillvägagångssätt i arbetet, kanske även *behöver* en sådan styrka från kommunen för att kunna genomföras. Detta eftersom stadsutveckling idag annars ofta spelas ut på marknadsmässiga villkor (Braae 2013). En styrka och beslutsamhet som borgmästaren Aurault i Nantes har visat kan fungera om man vill pröva nya vägar, och som beskrivs vara anledningen till att projektet *Île de Nantes* lanserades (Nantes Métropole 2012).

## Är dagens stadsplanering omodern?

Vid utvecklingen av *Jubileumsparken* användes metoden Platsbyggnad som ett *nytt* sätt att stadplanera Göteborg på (Göteborgs stad 2012). Trots att *Älvstranden Utvecklings AB* grundades på kommunens egna initiativ, stod ändå traditionella regelverk i vägen när en hemsida skulle beviljas för projektet. Detta illustrerar ett tydligt och nödvändigt förändringsarbete i kommunens verksamhet (Markänger 2018). Planerare 1 beskriver något liknande, att de ville skapa en blogg kopplat till ett projekt för att gynna en transparent och öppen kommunikation, men att det till slut inte gick, eftersom det skulle innebära en halvårsprocess att bara skapa en hemsida. Planerare 2 menar att även om vi försöker finna andra vägar att driva processer på i en kommun, finns det fortfarande en organisation som driver det hela väldigt kraftfullt. Planerare 3 menar att kommuners organisationer lätt gör att relevanta frågor hamnar mellan olika avdelningar, vilket gör det svårare att ta tillvara på nya tankar och ett användande av nya metoder. Trots att viljan verkar finnas hos kommuner att använda nya metoder, verkar deras egna rutiner och byråkrati stå i vägen för att använda metoderna i praktiken.

Konventionellt använda verktyg beskrivs som omoderna och otillräckliga när vi förtätar inne i städer och de komplexa miljöer de består av. Planerare 3 upplever att underlag och detaljplaner utgör ett hinder för nytänkande. Som hon menar har varit alltför styrande och bestämmande, samt svårt att förstå grunden till ibland. Kalbro et al. (2012) menar att lagstiftningen borde anpassas bättre utifrån hur planprocessen bedrivs i praktiken, utifrån en problematik kopplad till att detaljplaner kommit att bli alltmer detaljerade med ökade bestämmelser. En följd av förändringarna i PBL 1987 då stads- och byggnadsplaner ersattes av detaljplaner (Hagander 2012; Kalbro et al. 2012). Förutom

att planerare 3 upplever att detaljplaner är ett hinder för nytänkande, menar hon att detaljplanen och planritningen är otillräckliga för att säkra värden och när vi vill skapa "*den goda staden*". De konventionella verktygen klarar inte av att hantera alla dessa frågor.

Planerare 3 beskriver hennes upplevelse av att "*verktuget motverkar medlen*" väldigt ofta, eller att "*medlet motverkar målet*". För att uppnå lagstiftningens mål för samhällsutvecklingen används olika medel i planeringen (Hagander 2012). PBL:s grundläggande mål är att hantera olika bestämmelser, vilka i sin tur ska främja den enskilda människans frihet utifrån jämlika och goda sociala levnadsförhållanden (Lagrummet 2018). Detta låter som goda mål i en stadsplanering, vilka ska nås genom att använda dessa olika medlen, men som i praktiken istället beskrivs motverka dem. Det finns en tydlig motsättning i vad vi behöver uppnå i urbana miljöer och de konventionella verktyg vi använder för att skapa dem, där behovet för nya sätt verkar bli alltmer uppenbart.

## Innovativa metoder i en konventionell stadsplanering

I viss mån skulle innovativa metoder kunna ses stå i kontrast till både svensk och internationell konventionell stadsplanering. En *masterplan* beskrivs som statisk, slutgiltig och oflexibel i sitt utförande, istället för att erkänna faktumet att stadens utveckling bygger på *processer* (Giddings & Hopwood 2011; Diedrich & Dahl 2016). Innovativa metoder, utifrån de studerade fallen, innehåller istället ett processinriktat arbete som följer utvecklingens riktning utifrån olika platsinventeringar, designinterventioner, invånares deltagande, tillfälliga prototyper och konstprojekt.

Planerarna menar att arbetet utifrån en öppen process kan ge ett bra resultat, men att det kan vara svårt att argumentera för att sådana processer bör prioriteras. Anledningen till detta beskrivs vara att man inte riktigt vet *hur* det ska presenteras för beställaren. Kunden kan få intrycket av att man inte har gjort sitt jobb när de exempelvis anser att en plan ser tom ut. Enligt Jarzombek (2008) väljs ofta konventionella lösningar framför innovativa eftersom samhället har svårt att föreställa sig något som vi inte är vana vid, även fast de innovativa lösningarna egentligen kan ha mer potential. Planerare 1 beskriver att förvaltningar ofta *talar* om att vilja arbeta utifrån nya sätt, men allt som går utanför hur det brukar gå till, brukar bli "*jättekomplicerat*". Braae (2013) menar att det är enklare att sälja in och kommunicera produkter än processer, något som samtalen med planerarna också bekräftar.

Innovativa metoder kan ses stå i kontrast till konventionellt använda verktyg i stadsplanering, men verkar samtidigt behöva passa in i dess system och ramar för att kunna användas. En planering vars rutiner, verktyg och styrmedel inte verkar vara anpassad för användandet av öppna processer. Ett hinder som även kan göra att konventionella lösningar väljs framför innovativa, även fast man vill pröva nya sätt.

## Öppna processer bygger på förtroende

Under intervjuerna kommer planerarna under flera tillfällen in på att det processinriktade arbetet kräver tillit och förtroende mellan de olika parterna i samarbetet. Detta beror på att slutresultatet är oklart i öppna processer, vilket även gör det ännu viktigare att man arbetar mot samma mål. Planerare 3 menar att tillit även handlar om att konflikter måste få komma upp till ytan, och att man respekterar varandras olika åsikter. Hon menar att det på ett sätt är mycket ”läskigare” när man ska lita på varandra, och att det kräver mycket mer. Finns inte tilliten måste hela tiden förhandlingar och kontroller göras istället. Hon drar även en liknelse till hur det kan ha sett ut innan stadsplaner blev mer reglerade, och att mycket då istället byggde på ett förtroende för exempelvis en duktig byggherre eller byggmästare.

Det nära samarbetet i projektet *Île de Nantes* innehöll ett förtroende mellan *Atelier de l'Île de Nantes*, SAMOA och borgmästaren Ayrault, vilket gav en *frihet* i arbetet (Diedrich 2013). Förutom detta beskriver Chemetoff (2009b) att det var deras *gemensamma fokus* i arbetet som möjliggjorde projektet. Kan ett förtroende i samarbetet ses som en motsats till regler, lagar och styrdokument, vars uppgift kanske snarare är att *kontrollera* utvecklingen under ett mer fast grepp mot en särskild vision och slutresultat? Samarbetet på *Île de Nantes* var unikt (Diedrich 2013), och att bygga förtroende i stadsplanering kanske även är lättare sagt än gjort, särskilt när mycket styrs utifrån effektivitet och lönsamhet. I gengäld verkar dock en frihet kunna ges i arbetet, om man utgår från fallet *Île de Nantes*. Planerare 3 beskriver att det är mycket svårare och ”läskigare” när man ska lita på varandra, och kanske är det just detta som är en av aspekterna som gör det svårt att använda innovativa metoder?

## Att bryta vanans makt

Jarzombek (2008) menar att vi behöver bryta oss loss från formen som stadsplanering intagit de senaste 40 åren. Vi behöver föreställa oss staden på nytt utifrån mer fantasi på ett mer radikalt sätt. Vårt nuvarande svenska lagsystem för stadsplanering är komplext, vilket har byggts upp över en lång tid. När förändringar i lagsystemet har gjorts utifrån nya behov och ändrade värderingar, har det även varit svårt att bryta med de traditioner som tidigare lagstiftning varit uppbyggd kring (Hagander 2012). Planerarna menar att mycket handlar om vanor i planeringen som är svåra att bryta, det finns en inställning att allt ska göras så som det alltid har gjorts. Detta menar planerare 3 bland annat beror på att lagsystemet sträcker sig så långt tillbaka, där strukturerna byggts upp under just en lång tid. Stora delar av planlagen är oförändrade sedan 1947, menar hon. Det finns en struktur och en vana som behövs arbetas emot, vilket kräver tålamod.

Tanken att förändra ett lagsystem som sträcker sig väldigt långt tillbaka i tiden kan nästan låta dramatiskt, men vid ett närmare funderande kanske stora delar av ett sådant motstånd handlar om vanor och den makt den har över oss. Det kan upplevas svårt att skapa förändringar eftersom det kräver en omställning, dels av oss själva, men även av de system som byggts upp i planeringen.

## Att våga testa nya sätt

Även om en viss uppgivenhet finns närvarande när planerarna talar om de olika aspekter och hinder som gör det svårt att använda nya metoder, visar de även en tro på att det går om man vill. Ahlberg (2012) menar att aktörer i stadsplaneringen behöver vara självständiga, ha perspektiv och se de större sammanhangen på längre sikt. Utifrån intervjuerna verkar dock möjligheterna att *frångå* konventionell stadplanering vara beroende av den verksamhet man arbetar inom, samt vilken yrkesroll man har.

Planerarna delar med sig av olika lösningsorienterade synsätt som illustrerar styrkan i att vilja något. Beskrivningarna som de ger, upplevs nästan finurliga när de berättar om dem. De ger en rad olika exempel på hur man kan finna lösningar på problem, justera verktyg och finna motivation som skulle kunna hjälpa nya metoder på vägen i stadsplaneringen. Bland annat beskrivs ju kommuner ofta innehålla en kraftfull organisation som kan försvåra ett användande av nya sätt. I en sådan situation kan man då ändå *testa*, för att se hur långt man kommer i den processen. Kanske kommer man till slutpunkten, eller så tvingas man stanna upp på vägen? Konventionella verktyg kan även justeras för att ta tillvara på de kunskaper som redan finns. Då kan små förändringar göras först, för att sedan se vad det gav. Man kan ta små "*babysteps*" i en utveckling framåt, även om det ibland upplevs finnas motgångar. Att arbeta mer pragmatiskt beskrivs också vara en lösning. När en kommun inte kan arbeta med vissa frågor, kanske ett bolag kan det? Möjligheterna för ett projekt ser nämligen olika ut beroende på vem som driver det. PBL är dessutom mer flexibel än vad vi låter den vara. Planerarna beskriver att mycket handlar om vilja och en inställning, samt vart vi riktar vår uppmärksamhet. Att vilja något och styra det i en viss riktning handlar om en roll att ta sig ibland, även om man kan uppleva maktlöshet i stunden. Det finns en kunskap och förståelse för vad nya metoder kan ge, men vi har inte riktigt hittat sätten för att hantera dem än.

När vi vill använda innovativa metoder i en inkörd planering verkar en del hinder kunna finnas på vägen. Här verkar dock vilja och mod spela en stor roll. För att förändra något krävs först och främst en vilja att göra så. Kanske kan vi finna en drivkraft i en sådan vilja till att faktiskt *börja våga* testa nya sätt i planeringen. Det verkar finnas en hel del hinder som går att lösa genom lite finurlighet, och då kan man ta tillvara på befintlig kunskap och använda det som redan finns, fast på ett nytt sätt. Det kanske är värt att testa nya sätt i planeringen och göra några misstag på vägen, än att inte testa alls?

# Metoddiskussion

I litteraturen om de studerade fallen ingår ofta en problematisering av nuvarande planering och metodernas förhållande till den. Metoderna verkar bygga på en slags vilja att skapa förändring utifrån nya arbetsätt och värdegrunder, vilken till viss del även utmanar nuvarande planering. Urvalet av litteratur har varit naturligt att styra utifrån den riktning som arbetet tagit genom en explorativ studie. Studerad litteratur har till en början av arbetet därför fokuserat på att få en allmän bild av konventionell stadsplanering samt de brister som anses finnas i den. Men har efterhand övergått till att fokusera på en mer specifik kunskap om olika verktyg och styrmedel som används i den konventionella planeringen. Arbetets teoretiska referensram har kompletterats och utvecklats fram under arbetets gång, utifrån när jag behövt mer kunskap om ett särskilt ämnesområde. Detta har även bidragit till en djupare analys och större förståelse för vad som kan utgöra ett hinder för ett användande av innovativa metoder.

Under arbetets gång har en reflektion uppkommit kring min första tanke att intervjuerna till största del skulle fokusera på de studerade fallen. Det har visats sig vara mindre relevant än vad jag från början hade föreställt mig. Sammanställningen och analysen av mina studerade fall har därför istället kopplats till intervjuguiden. Några specifika frågor direkt kopplade till några av fallen har dock ställts. Denna justering grundas i att materialet från intervjuerna blivit rikare genom att samtala *kring*- och ibland *om* fallen. Intervjuguidens tematisering har fått leda samtalet, och intervjupersonen har fått utrymme att berätta sin egen upplevelse/erfarenhet inom temat. Planerarna har även haft mer att berätta om i förhållande till de projekt som de själva arbetat med, vilket är förståeligt. Det har dock varit viktigt att ändå koppla och styra intervjuerna till undersökningen och arbetets frågeställningar.

Ett arkitektkontor har avböjt att delta i intervju, vilket skulle kunna bero på ämnet som arbetet fokuserar på. Det är givetvis svårt att veta om fallet är så. När frågor ställs kring en villighet att använda nya sätt och metoder som skiljer sig från de arbetsätt man normalt använder inom företaget, finns risken att detta kan tolkas som ett ifrågasättande. Intervjuguiden, utifrån arbetets syfte, fokuserar dock inte på att rikta kritik mot någon, utan på att undersöka vad nya innovativa metoder kan ge och hur stor mottagligheten är för en sådan förändring.



# Slutsatser & reflektioner

De innovativa metoderna utgår från det existerande på platsen vid utvecklingen som styrs utifrån de riktlinjer, mål och strategier som finns för arbetet. Undersökningen visar att de innovativa metoderna *formar* de fysiska miljöerna och bidrar till platsens egenart, parallellt som befintliga strukturer bevaras. Bevarandet resulterar även i ett resurssparande som kan gynna hållbarhet och miljön. Metodernas karaktär har kopplingar till identitetsfrågor, där designinterventionernas lösningar knyter an till platsens arv och historia, genom att bevara och komplettera befintliga strukturer och material. Metoderna lyckas komplettera och bygga vidare på det befintliga samtidigt som utvecklingen tillgodoser nya behov i staden. Genom bevarandet behålls även en viktig länk till stadens historia, utan att försöka konservera arkitekturen eller stadens förflutna. När strukturer bevaras istället för att rivas gynnas en stadskvalité eftersom befintliga verksamheter och människor som redan verkar i området kan vara kvar. Detta är en unik kvalité som tar lång tid att bygga upp där rivandet blir en oåterkallelig handling som kan raderar den för gott. Befintliga strukturer kan även ha starka kopplingar till kulturarv, vilket kan användas för att stärka identiteten i ett område och gynna social hållbarhet.

De innovativa metoderna bär på, förutom en finkänslighet för existerande värden, även så för människors relationer till en plats. Sådana aspekter kan vara svåra att ta på, men där *berättelser, hemkänsla, trygghet, äganderätt* och *relationer* till en plats spelar en viktig nyckelroll. Undersökningens resultat visar att dessa aspekter har ett större värde än hur platsen ser ut. Det är därför viktigt att invånare som är experter på deras egna område involveras i utvecklingsprocessen, och som de innovativa metoderna på olika sätt har illustrerat att de kan. Att involvera invånare i utvecklingsprocessen kan även introducera dem inför deras potentiella roll i stadsbyggnad, vilket kan leda till en fördjupad demokrati. Detta skulle även kunna ses som nya värdegrunder att bygga vidare ifrån i stadsplanering, i motsats till en vinstdrivande byggindustri.

Mottagligheten för innovativa metoder som ett nytt verktyg i stadsplanering är stor hos planerarna men samtidigt inte helt okomplicerad. Den öppenhet som metoderna bär på gentemot utvecklingsprocessens riktning i arbetet, skapar konflikt med konventionella ramar i rådande planering. Planerarna är öppna för att se innovativa metoder användas mer i stadsplanering, men verkar samtidigt ha svårt att se och placera dem där i en praktik. Detta tyder på att olika hinder finns för ett användande av dem. De innovativa metoderna tolkas som tidskrävande, vilket kan vara relativt i förhållande till att nya metoder och sätt kan behöva en 'inkörningsperiod' i planeringen innan de kan ses som effektiva, samt de fördomar som är kopplade till att ett involverande av invånare tar mycket tid. Hur pass stor mottagligheten är av de innovativa metoderna hos planerarna verkar även vara kopplat till en osäkerhet och utmaningar kring det processinriktade arbetet som metoderna innehåller. Detta eftersom man tvingas våga släppa taget mer i en öppen process, än i ett projektbaserat arbete. Det finns även svårigheter kopplade till hur arbetet ska kommuniceras till kunden och en oro kring hur kunden ska uppfatta det.



Arbetet visar att en problematik kopplad till ett användande av innovativa metoder varken ligger i en vilja eller ovilja att använda dem, utan snarare i flera olika små hinder på vägen med några större fallgropar. Kommuners beroende av privat investeringsvilja är ett av dessa hinder. Men även byggindustrin som är vinstbaserad, vilket gör att den inte tillvaratar befintliga strukturer eftersom det anses vara mer effektivt att riva dem. Värdefulla processer kopplade till invånare verkar inte heller vara något den intresserar sig för, varav vikten av att kommuner bör driva dessa processer på ett demokratiskt vis istället.

När viljan finns att använda nya sätt i planeringen kan traditionella regelverk utgöra ett hinder. Detta visar på ett nödvändigt förändringsarbete i bland annat kommuners verksamheter. Resultatet visar att konventionell stadsplanering upplevs som omodern, vars verktyg ibland motverkar sina egna mål. Staden består av komplexa miljöer vars utveckling sker genom processer, vilket konventionella verktyg inte klarar av att hantera. De innovativa metoderna kan ses stå i en kontrast till detta. Samtidigt behöver de passa in i det nuvarande systemet för planering för att kunna användas. Det kan även vara svårt att sälja in arbetet som innovativa metoder innehåller, eftersom vi inte alltid vet *hur* det ska presenteras. Detta kan göra att konventionella lösningar väljs framför innovativa, trots att man vill arbeta utifrån nya sätt.

Arbetets resultat visar att de hinder som finns för ett användande av innovativa metoder verkar vara något vi kan överkomma genom finurlighet och genom att vara lösningsorienterad. Men för att överkomma hindren verkar vi behöva bryta oss ur vanor, använda vilja och mod, samt ha tillit i samarbetet. Detta verkar vara de stora fallgroparna i ett användande av innovativa metoder. Att bryta vanor kan innebära en omställning av oss och de inarbetade komplexa system vi använder i stadsplanering. En förändringsprocess som kräver tålamod. Även om viljan finns, verkar även möjligheterna att frångå konventionell planering vara beroende av den verksamhet man arbetar inom, och vilken yrkesroll man har. Intervjuresultatet visar dock att det kan vara värt att testa innovativa metoder, trots att en del misstag görs på vägen, än att inte testa alls.

De lärdomar som kan dras från arbetets undersökning inför en utvecklad, framtida yrkesroll inom landskapsarkitektur är många. De studerade fallen har framförallt visat hur metoderna kan användas i praktiken vid platsutveckling. Fallen har även illustrerat vad de kan ge för en plats och för människorna kopplade till den, som kan fungera som inspirationskällor och exempel att ta lärdom ifrån. Arbetet har gett en fördjupad kunskap och insikt i hur olika drivkrafter kan styra och påverka planeringen, och varför vissa saker kan vara svåra att genomföra i den. Arbetets resultat har även illustrerat vikten av att få tid till reflektion och eftertanke i sitt arbete för att kunna skapa kvalitativa och hållbara lösningar. Slutligen har arbetet visat den kraft som finns i att vilja något och sedan ha modet att utföra det.

# Reflektioner

I arbetet har jag valt att benämna de studerade fallen utifrån betydelsen av *innovation*. Många andra planeringsmetoder skulle säkert kunna gå under denna beskrivning. Sammanställningen av de studerade fallen innehåller även en viss kritik av de använda metoderna, som är viktig att inte exkludera. Det kan vara lätt att glorifiera metoderna som ett svar på de problem som finns i stadsplanering. Detta skulle vara att förenkla ett alldeles för komplext och stort ämnesområde.

Det skulle vara intressant att fördjupa sig ytterligare i de hinder och fallgropar som identifierats i undersökningen, samt forska i hur ett eventuellt förändringsarbete skulle kunna se ut i förhållande till dem. Ett annat intressant område för vidare forskning är att undersöka de svårigheter som finns kring *hur* det processinriktade arbetet ska presenteras och kommuniceras. Genom att skapa större självförtroende i hur arbetet kan presenteras, kan möjligen ett användande av nya metoder och förståelsen för vad de bygger på öka.

# Källförteckning

Adolfsson, K. & Boberg, S. (2015). *Detaljplanehandboken- Handbok för detaljplanering enligt plan- och bygglagen, PBL*. Polen: Wydawnictwo Diecezjalne.

Ahlberg, N. (2012). *Svensk stadsplanering – Arvet från stormaktstiden, En resurs i dagens stadsutveckling*. Stockholm: Elanders Fälth & Hässler.

Braae, E. (2013). *Île de Nantes - Designerly Ways of Recognition*. Köpenhamn: Köpenhamns Universitet. Forskning & Innovation. [URL](#) [17-12-06]

Chemetoff, A. (2009a). The projects of Grenoble and Allonnes or the economy of means. *Journal of Landscape Architecture*, vol. 4(2), ss. 82-89. [URL](#) [17-11-30]

Chemetoff, A. (2009b). *Visits, Town and Territory - Architecture in Dialogue*. Basel, Schweiz: Birkhäuser Verlag AG.

Dahl, C. (2016). Gothenborg's Jubileumsparken 0.5 and Frihamnen - explorations into the aesthetic of DIY. *Spool*, vol. 3(2), ss. 73-85. [URL](#) [18-01-05]

Diedrich, L. (2013). *Translating Harbourscapes – Site-specific Design Approaches in Contemporary European Harbour Transformation*. Copenhagen: University of Copenhagen. Department of Geosciences and Natural Resource Management. [URL](#) [18-01-06]

Diedrich, L. & Dahl, C. (2016). Ile de Nantes 2000-2010: a method for the meantime? *Journal of Landscape Architecture*, vol. 11(2), ss. 72-83. [URL](#) [17-11-20]

Fernández Águedas, B. (2014). Urban restructuring in former industrial cities: urban planning strategies. I: Le Blanc, A. & Piermay, J.L. & Daviet, S. (red) *Territory in movement*, *Journal of geography and planning*, vol. 11(2), ss. 3-14. [URL](#) [17-12-01]

Giddings, B. & Hopwood, B. (2011). *A critique of Masterplanning as a technique for introducing urban design quality into British Cities*. Newcastle: Northumbria University. Sustainable Cities Research Institute. [URL](#) [18-08-01]

Göteborgs Hamn. *Hamnens historia*. [URL](#) [18-02-15]

Göteborgs Stad (2009). *Översiktsplan för Göteborg, Del 2 - Användning av mark- och vattenområden*. [URL](#) [18-02-14]

Göteborgs Stad (2012). *Vision Älvstaden*. [URL](#) [18-02-14]

Göteborgs Stad (2014). *Program för Frihamnen och delar av Ringön*. [URL](#) [18-02-14]

Hagander, C.G. (2012). Historisk bakgrund. I: Mattson, N. & Hagander, C.G. PBL 2010 – *En handbok om nya PBL och samhällsbyggande*. Falköping: Elanders Fälth & Hässler, ss.125.

Hajer, M. (2015). *Curator Statement – IABR 2016, The next economy*. Rotterdam: International Architecture Biennale Rotterdam. [URL](#) [18-08-14]

Hendriks, M. (2015). Activating communities through art. I: Diedrich, L. & Bridger, J. & Hendriks, M. & Moll, C. (red) *Landscape Architecture Europe, On the move*. Amsterdam: Blauwdruk Publishers & Idea Books, ss. 90-99.

Henecke, B. & Kahn, J. (2002). *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen*. Lund: Sociologiska institutionen (Working Paper in Sociology 2002:1).

Jarzombek, M. (2008). A Green Masterplan Is Still a Masterplan. I: Ruby, I. & A. (red). *Urban transformation*. Berlin: Ruby Press, ss.22-29.

Kalbro, T. & Lindgren, E. & Paulsson, J. (2012). *Detaljplaner i praktiken Är plan- och bygglagen i takt med tiden?*. Stockholm: Kungliga Tekniska Högskolan. Arkitektur och Samhällsbyggnad. [URL](#) [18-08-14]

Kovács, Z. & Wiessner, R. & Zischner, R. (2013). Urban Renewal in the Inner City of Budapest: Gentrification from a Postsocialist Perspective. *Urban Studies*, vol. 50 (1), ss. 22-38. [URL](#) [18-01-25]

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Magdoff, F. & Ballamy Foster, J. (2011). *What Every Environmentalist Need to Know about Capitalism*. New York: Monthly Review Press.

Markänger, K. (2018). *Badkultur i Frihamnen*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsarkitektur, planering & förvaltning.

Mattson, N. & Hagander, C.G. (2012). PBL 2010 – *En handbok om nya PBL och samhällsbyggande*. Falköping: Elanders Fälth & Hässler.

Metta, A. L. (2015). New Practices. I: Diedrich, L. & Bridger, J. & Hendriks, M. & Moll, C. (red) *Landscape Architecture Europe, On the move*. Amsterdam: Blauwdruk Publishers & Idea Books, ss. 115-119.

Nantes Métropole (2009). *Éco Métropole Nantes Saint-Nazaire: construire la ville autour du fleuve*. Nantes: SAMOA. [URL](#) [17-12-08]

Nantes Métropole (2012). *l'Île de Nantes - phase 2*. Nantes: SAMOA. (Catalogue de l'exposition du Hangar 32, espace d'information du projet urbain de l'île de Nantes)

Patel, R. & Davidson, B. (2011). Forskningsmetodikens grunder: *Att planera, genomföra, och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Palm, L. (2016). Göteborg måste byggas socialt hållbart på riktigt. *Göteborgs Posten*, 11 november. [URL](#) [18-02-18]

Lagrummet (2018). *Plan- och bygglagen (2010:900)*. [URL](#) [18-08-14]

Raumlabor. *Archive*. [URL](#) [18-02-16]

Rev8. *Debut*. [URL](#) [18-02-01]

Tihanyi, D. (2016). The role of durational art strategies in urban regeneration in Budapest. *Spool*, vol. 3(2), ss. 39-58. [URL](#) [18-01-19]

Újirány (2015a). *Public art*. [URL](#) [18-02-02]

Újirány (2015b). *Millenáris Installation*. [URL](#) [18-02-05]

Vogel, N. (2016). Municipalities' ambitions and practices: At risk of hypocritical sustainability transitions? *Journal of Environmental Policy & Planning*, vol. 18(3), ss. 361-378. [URL](#)

Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Älvstaden (a). *Jubileumsparken*. [URL](#) [18-02-14]

Älvstaden (b). *Platsbyggnad*. [URL](#) [18-02-21]

Älvstaden (c). *Platsbyggnad*. [URL](#) [18-02-21]

